

עליו משפט

כתב העת של המרכז האקדמי למשפט ולעסקים

אלול תשע"ח, ספטמבר 2018

כרך יד

משפט ומדעי הרוח

5	דבר העורך אבישלום וסטרייך.....
9	איך לעשות דברים עם משפט וספרות (בישראל) ענת רוזנברג.....
33	דת אזרחית ותאולוגיה פוליטית: על מעמד המקודש של שלטון החוק ושל בית המשפט העליון בישראל אלעד ליסון.....
101	"על כן אנו מבקשים להיות לו לפה": הנרטיב המשפטי והאתוס הלאומי: עיון מחודש בפסק דין יגאל עמיר ליאת פרידגוט נצר.....
143	"מעשה לילית" כפאניקה מגדרית ומשפטית: על ציד מכשפות בישראל 2014, בין מיתולוגיה, חברה ומשפט אורית קמיר.....
175	"הסוף הטוב": דילמות של צדק משפטי מול צדק פואטי בסיפורי מארי דה פראנס דניאלה גורביץ'.....
203	הכול בעיני המתבונן: חברת הדבורים כמשל לחברה האנושית ברומא העתיקה רחל (ראקלה) חסן.....
225	עונשי מוות חדשים באימפריה הקרולינגית ויקי מליכסון.....
249	"שהלב עיקר האדם ועיקר כל המצות וכל העבירות" (רבינו בחיי): על ניסיון בלתי צליח במשפט העברי שלמה גליקסברג ואילן סלע.....

עליו משפט

כתב העת של המרכז האקדמי למשפט ולעסקים

אלול תשע"ח, ספטמבר 2018

כרך יד

עורך

אבישלום וסטרייך

רכזי המערכת – תשע"ז

ערן אגם, יערה כליף

חברי המערכת תשע"ז

רחל בירון, אנואל בלושטיין, מאי גורן, שלי גרינברג, עומר דגן, יעל דוד, אלונה דרורי, דנה הלפרט, אילנה טל, רחל פאלק, ברוריה פריד, קטי רוזין, עדן רוש, שיר שטרית, עמית שרון

רכזות המערכת – תשע"ח

רחל פאלק, שיר שטרית

חברי המערכת תשע"ח

שרון אלטבך, מירי בוחניק, צחי הוק, משה זילברמן, אסף יהודה חרלופסקי, עדה יעקבי, דניאל כהן, לידר לוגסי, עומר לוי, אליהו קראוזה

מזכירת המערכת

גלי כהן

עריכה לשונית

יהודית ידלין

הפקה

ענת זקון

הוצאה לאור

המרכז האקדמי למשפט ולעסקים

נשיא המרכז האקדמי – פרופ' משה כהן אליה

דיקן בית הספר למשפטים – פרופ' יעד רותם

דיקן בית הספר למנהל עסקים – פרופ' גל רו

ראש החוג לחשבונאות – ד"ר רימונה פלס

דיקן הפקולטה למדעי המחשב (בהקמה) – ד"ר אבי יוסיפוף

סגל ההוראה בבית הספר למשפטים:

ד"ר שלי קרייצר-לוי	פרופ' משה כהן אליה	עו"ד מיכל אהרוני
עו"ד רותם רוזנברג רובניס	עו"ד סאני כלב	ד"ר טלי אמיר
פרופ' יעל רונן	גב' הלן כצנלסון	ד"ר דניאלה בייניש
פרופ' יעד רותם	ד"ר אייל כתבן	ד"ר אורי בן אוליאל
עו"ד אורטל רייסמן	עו"ד שרה לואיס	גב' גלית בנצור
עו"ד הישאם שבאיטה	מר רן לוסטיגמן	פרופ' ליסה ברנשטיין
ד"ר גיא שגיא	עו"ד ליאת לייזר	ד"ר דניאל גולדשטיין
ד"ר קרני שגל-פפרקורן	ד"ר איתי ליפשיץ	ד"ר גרשון גונטובניק
ד"ר סיגל שהב	פרופ' פבלו לרנר	ד"ר חאלד גנאים
מר יואב שוטן	עו"ד אסף מנשה	פרופ' יוסי דהאן
פרופ' גילה שטופלר	ד"ר דורון מנשה	ד"ר רועית דהן
ד"ר עודדה שטיינברג	ד"ר דב סולומון	ד"ר ליאור דוידאי
ד"ר אילנה שילה	ד"ר עופר סיטבון	ד"ר רונית דוניץ-קידר
פרופ' פנחס שיפמן	עו"ד יעל סנאי	פרופ' אביחי דורפמן
עו"ד קרן שמש פרלמוטר	פרופ' בועז סנג'רו	פרופ' שחר דילברי
ד"ר בועז שנור	גב' דנה פאר	ד"ר אסף הראל
	פרופ' עידו פורת	ד"ר יניב ואקי
	ד"ר מרים פיינברג	עו"ד שירה וייסברג
	ד"ר רחל פריד דה וריס	עו"ד ליאב וינבאום
	עו"ד עמיר פרידמן	ד"ר אבישלום וסטרייך
	ד"ר נורית צימרמן	ד"ר הדר ז'בוטינסקי
	פרופ' רינת קיטאי-סנג'רו	ד"ר קים טרייגר-ברעם
	ד"ר אבישי קליין	ד"ר מרגלית יחזקאל

רשימת המשתתפים בכרך

ד"ר דניאלה גורביץ', ראש הרב תחומי במדעי הרוח, אוניברסיטת בר-אילן
הרב ד"ר שלמה גליקסברג, דיין וחבר בית הדין ביוהנסבורג
ד"ר אבישלום וסטרייך, בית הספר למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים
ד"ר רחל (ראקלה) חסן, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב
ד"ר אלעד ליסון, החוג לאזרחות, המכללה האקדמית הרצוג
ד"ר ויקי מליכסון, ספריית פומנטו, המכללה האקדמית תל אביב-יפו
השופט ד"ר אילן סלע, שופט בית משפט השלום בירושלים
ד"ר ליאת פרידגוט נצר, האוניברסיטה הפתוחה; אוניברסיטת בר אילן
ד"ר אורית קמיר, המרכז הישראלי לכבוד האדם; המסלול האקדמי – המכללה למנהל,
ראשון לציון
ד"ר ענת רוזנברג, בית ספר רדזינר למשפטים, המרכז הבינתחומי הרצליה; חוקרת אורחת
(2017–2019), הפקולטה להסטוריה, אוניברסיטת קיימברידג' והמכון ללימודי משפט
מתקדמים, אוניברסיטת לונדון

מאמרי כתב העת עוברים בחינה של מערכת כתב העת ושיפוט-עמיתים אנונימי.
להגשת מאמרים ופניות בנושא כתב העת: avishalomw@clb.ac.il

דבר העורך

במסתו המפורסמת: "הלכה ואגדה" כותב חיים נחמן ביאליק:

להלכה – פנים זועפות, לאגדה – פנים שוחקות. זו קפדנית, מחמרת, קשה כברזל – מדת הדין; וזו ותרנית, מקילה, רכה משמן – מדת הרחמים. זו גוזרת גזרה ואינה נותנתה לשעורים: הן שלה הן ולא שלה לאו; וזו יועצת עצה ומשערת כחו ודעתו של אדם: הן ולא ורפה בידה. זו – קלפה, גוף, מעשה; וזו – תוך, נשמה, כוונה.

המשפט והרוח נדמים לעיתים כשני עולמות נפרדים – הלכה ואגדה: עולם של זכות וחובה, נוקשות דוקטרינאית ורציונליות מובנית, אל מול העושר שברוח, "לשון מנומרת בצבעים – שלטון הרגש". אלא שביאליק יצא כנגד הפרדה בין השתיים:

על חלופי כינויים אלה שבין הלכה לאגדה אפשר להוסיף עוד, עד אין שעור, ובכולם היא מצד ידוע אבק אמת, אבל כלום יש לשמוע מזה – כסברת רבים – שההלכה והאגדה הן שתי צרות זו לזו, דבר והיפוכו?

האומרים כך מחליפים מקרה בעצם וצורה בחומר, ולמה הם דומים? למי שמחליט על הקרח והמים בנהר, שהם שני חמרים שונים. ההלכה והאגדה אינן באמת אף הן אלא שתיים שהן אחת, שני פנים של בריה אחת... קול המונה של תביעת הלב בשטף מרוצתה לנקודת שאיפתה – זוהי האגדה; מקום החנייה, ספוק התביעה לפי שעה והשתקתה – זוהי ההלכה. החלום הרץ ונמשך אל הפתרון, הרצון אל המעשה, המחשבה אל המלה, הפרח אל הפרי – והאגדה אל ההלכה.

השיח המשפטי כשהוא לעצמו הרי הוא כ"הלכה" לבדה. אך בלא רוח האדם על מורכבותה, הרי הוא כחומר בלי צורה. ההתבוננות על המשפט איננה צריכה להסתפק אם כן בעיון בד' אמותיו של המשפט, אלא יש לפרוץ את גדריו. יש לראותו יחד עם רוח האדם וכחלק מיצירה חובקת כל של רוח זו. הכרך הארבעה עשר של כתב העת "עלי משפט" מוקדש אפוא לנקודות המפגש שבין משפט ורוח.

היכן נפגש המשפט עם (מדעי) הרוח? המשפט הוא יצירה ספרותית. כלים ספרותיים מסייעים לחשיפת רבדיו השונים. המשפט הוא אירוע היסטורי. ניתוח היסטורי מסייע להבנת הכוחות המניעים אותו וחושף את השפעותיו בעבר ובהווה. המשפט הוא כמובן גם תופעה חברתית, אנושית, פוליטית, מדינית, פילוסופית, דתית ועוד ועוד. בראש ובראשונה, המשפט הוא יצירתה של הרוח – וככזה, נכון לא רק לומר משפט ומדעי הרוח, אלא גם: המשפט הוא הוא מדעי הרוח.

כרך זה עוסק כאמור במפגש ובשילוב בין חקר המשפט לבין מדעי הרוח. רבים מהכרכים הקודמים של כתב העת בחנו את המשפט מנקודת מבט דיסציפלינארית, לעיתים תוך מתן דגש תיאורטי ולעיתים תוך מתן דגש פוזיטיבי. הכרך הנוכחי מבקש נקודת מבט שונה: מטרתו

להעלות אל מעל לפני השטח היבטים הנוגעים למשפט כתופעה השייכת לעולם מדעי הרוח (ואולי נכון היה יותר לומר: מדעי האדם), מושפעת ממנו ומזינה אותו. שמונת המאמרים בכרך הנוכחי תורמים את חלקם להארת קשר זה, ובעיקר לשני היבטיו הנזכרים למעלה: משפט והיסטוריה ומשפט וספרות. המאמר הפותח את הכרך הוא מאמרה של ענת רוזנברג "איך לעשות דברים עם משפט וספרות (בישראל)". המאמר ממפה וממשיג את תחום משפט וספרות בישראל, מצעדיו הראשונים, דרך ההווה ועד לאתגריו בעתיד. בכך מניח המאמר את התשתית המבואית לענף משפט וספרות בישראל.

המאמר השני בכרך, מאמרו של אלעד ליסון "דת אזרחית ותאולוגיה פוליטית: על מעמדו המקודש של שלטון החוק ושל בית המשפט העליון בישראל", בוחן את מושג שלטון החוק ואת מעמדו של בית המשפט העליון בישראל תוך שימוש מושאל במושג ה"קדושה", ובכלים מושגיים של דת אזרחית ותאולוגיה פוליטית. במובן מסוים מאמר זה מניח אף הוא תשתית מבואית חשובה להיכרות עם המשפט הישראלי – באמצעות הפרספקטיבות המושגיות הייחודיות שאותן מציע המאמר ודרךן הוא צועד.

שלושת המאמרים הבאים שבים ומתרכזים בהיבטים של משפט וספרות (לצד היבטים של היסטוריה ומשפט). ליאת פרידגוט נצר במאמרה "על כן אנו מבקשים להיות לו לפה": הנרטיב המשפטי והאתוס הלאומי: עיון מחודש בפסק דין יגאל עמיר", מנתחת את הנרטיב שמבנה פסק דין יגאל עמיר, נרטיב של חורבן ושואה, שבאמצעותו הוא מבנה אתוס לאומי. המאמר טוען כי אתוס השואה מצוי במפתיע בעניין עמיר, כי בית המשפט משנה את האתוס המוכר ומוסיף לו מטענים לפי מטרותיו הלב-משפטיות של פסק הדין וכי אתוס השואה בהקשר של רצח רבין מובנה גם בעזרת ההסדרים החקיקתיים שהתלוו לעיצוב הזיכרון של אירוע זה. אורית קמיר "מעשה לילית" כפאניקה מגדרית ומשפטית: על ציד מכשפות בישראל 2014, בין מיתולוגיה, חברה ומשפט", מנתחת את השיח התקשורתי-משפטי סביב מקרה האישה מקריית גת, שקיימה מגעים מיניים עם מאות נערים, ומגדירה אותו כ"התפרצות של פאניקה מגדרית המושתתת על סיפור מעשה לילית". שני מאמרים אלו מתמקדים אפוא במה שניתן להגדיר כניתוח ספרותי של המשפט. היבט אחר של משפט וספרות – המשפט בספרות – עולה במאמרה של דניאלה גורביץ' "הסוף הטוב": דילמות של צדק משפטי מול צדק פואטי בסיפורי מארי דה פראנס", הבוחן ייצוגים ספרותיים של משפט וצדק כפי שהם באים לידי ביטוי בשני סיפורים קצרים מסוף המאה השתים-עשרה ותחילת המאה השלוש-עשרה. מתוך כך בוחן המאמר את המתח הסמוי שבין צדק משפטי (המלך) לסמכות דתית (הכנסייה), ובין אלה לבין צדק פואטי.

שלושת המאמרים האחרונים בכרך נוגעים בהיבטים נוספים של משפט ורוח: היסטוריה, פילוסופיה פוליטית ומשפט עברי. מאמרה של רחל חסן "הכול בעיני המתבונן: חברת הדבורים כמשל לחברה האנושית ברומא העתיקה", מתחקה אחר הקשר שבין התמורות המדיניות שחלו ברומא בין סוף המאה הראשונה לפני הספירה לאמצע המאה הראשונה לספירה לבין השינוי בפרשנות שניתנה על ידי כותבים בני התקופה למתרחש בתוך כוורת הדבורים, ומצביע על היותה של האחרונה, הכוורת, משל להשקפותיו המדיניות של המתבונן. ויקי מליכסון במאמרה "עונשי מוות חדשים באימפריה הקרולינגית" בוחנת את ההשפעה של עונשי המוות התנ"כיים על החוק ועל הענישה באימפריה הקרולינגית בשנים 800–877, ובכלל זה שימוש בעקרונות

המקראי של "עין תחת עין", עונש מוות בגין כישוף ועוד. מליכסון מראה כיצד קרל הגדול, שביקש לבנות אימפריה נוצרית ודאג לצמצם את עונשי המוות, סלל בדבקותו הדתית – שלא במתכוון – את הדרך לגזירת עונשי מוות חדשים. מסיים את הכרך מאמרם של שלמה גליקסברג ואילן סלע "שהלב עיקר האדם ועיקר כל המצות וכל העבירות" (רבינו בחיי): על ניסיון בלתי צליח במשפט העברי". המאמר מנתח מקורות מתורת התנאים ומספרות הראשונים העוסקים בניסיון עבירה בלתי צליח במגוון סוגיות הלכתיות, כמו גם בפרשנותם לסיפור המקראי של מכירת יוסף. מתוך ניתוח המקורות מבחין המאמר בין גישה הרואה את הציווי כעיקר (ולפיכך מכריזה על עבירה ומוכנה להטיל עונש על ניסיון בלתי צליח) לבין גישה הרואה את המעשה כעיקר (ולפיכך שוללת ענישה שכזו). משפט ורוח פונים במאמר זה, החותם את הכרך, לכיוון הפילי, לשאלת המתח שבין כוונה ומעשה במשפט העברי. לכל אחד מהמאמרים הנזכרים ייחודיות ותרומה חשובה בתחומו, לצד זאת, מגוון המאמרים בכרך, כמכלול אחד, מצטרף לתמונה שלמה, שיש בה לטעמי אמירה רבת חשיבות על הקשר ההכרחי, ההשפעה ההדדית ואולי גם חוסר היכולת להפריד בין שני החלקים של השלם האחד, בין המשפט לבין מדעי הרוח.

בברכת שנה טובה

וקריאה נעימה ומועילה,

ד"ר אבישלום וסטרייך

המרכז האקדמי למשפט ולעסקים

מרחשוון תשע"ט – אוקטובר 2018

“מעשה לילית” כפאניקה מגדרית ומשפטית: על ציד מכשפות בישראל 2014, בין מיתולוגיה, חברה ומשפט

מאת

אורית קמיר*

“מעשה לילית” הוא סיפורה המיתולוגי הקדום של האישה הראשונה שנכראה בגן עדן עם בן זוגה אדם ועמדה על שוויון זכויותיה בכל תחומי החיים. מאמר זה טוען שיש התפרצויות של פאניקות מגדריות שניתן לזהות בבסיסן חרדות הקשורות ביסודותיו של סיפור מעשה לילית. זוהי טענה חברתית, סוציולוגית, המושתתת על בסיס תרבותי, סיפורי. פאניקה מגדרית גוררת לעיתים עשייה משפטית שנועדה לחזק את הביצורים בפני סכנת לילית. עשייה משפטית כזו עלולה לקבע את החרדות שהתפרצו סביב האירוע בעל הצביון המגדרי ואת התשתית הסיפורית, התרבותית והמיתולוגית שממסגרת אותן. טיעון תרבותי-חברתי-משפטי זה מודגם במאמר בניתוח סערה תקשורתית שפרצה בישראל בשנת 2014 סביב חשיפת האישה מקריית גת שקיימה מגעים מיניים עם מאות נערים. האירוע מנותח כהתפרצות של פאניקה מגדרית המושתתת על סיפור מעשה לילית, והיא בעלת השלכות משפטיות. אחת ההשלכות המשפטיות היא שימוש מרחיב ביותר בסעיף 350 לחוק העונשין, התשל”ז–1977; השלכה משפטית נוספת היא ניסיון חקיקת איסור “אונס בידי אישה”. באחרית דבר קצרה, המאמר מציע קישור מבני בין “מעשה לילית מקריית גת” לבין גל השנאה כלפי חברת הכנסת חנין זועבי, שגאה בשיח הציבורי בסמיכות זמנים הדוקה.

א. פתח דבר: הצגת המאמר וחקר המקרה (ה־case study). ב. סעיף ראשון: קריאה פמיניסטית ביקורתית ב“מעשה לילית”. ג. סעיף שני: פאניקה מוסרית, מגדרית ומשפטית. ד. סעיף שלישי: לילית “הזונה הגדולה” מקריית גת; 1. הפאניקה המגדרית – ניתוח; 2. השלכות משפטיות. ה. סוף דבר: לאן הופנתה הפאניקה המוסרית? חנין זועבי כלילית הפוגעת בילדים יהודים. סיכום.

* תודות חמות לקוראות ולקוראים הרבים שסייעו לי בהערות על טיוטות קודמות, ובהם ענת יעקובי, יורם שחר, דוד קרצ'מר, ארנה בן נפתלי, מאיה רוזנפלד, רגב נתנזון, רוני ויינשטיין, מימי יעקובי, רחל בנוזמן, סטודנטיות וסטודנטים של תכנית תקנה במכללה למנהל ומשתתפות פגישה מיוחדת סביב המאמר בארגון אישה לאישה, חיפה. תודה לאביטל פלדמן על סיוע מסור במציאת אתרי אינטרנט ומקורות אחרים. תודה למערכת ולעורכת הלשונית. האחריות על כל האמור במאמר היא שלי בלבד. המאמר מוקדש לחברי אברהם שלא פחד מלילית.

א. פתח דבר: הצגת המאמר וחקר המקרה (ה־case study)

במשך שנים ארוכות הגיעו מאות צעירים מדרום הארץ אל מעונה של אישה מוחלשת וקיימו בה מעשים מיניים בקבוצות תוך כדי השפלתה, ואף תוך שימוש באלימות. האישה, מוחלשת נפשית, שכלית, חברתית וכלכלית, בדרך כלל לא התנגדה להם בתקיפות, ולרוב עשתה כרצונם. בד בבד היא פנתה שוב ושוב לרשויות הרווחה בבקשת עזרה, אך אלה התעלמו מפניותיה. מבחינה משפטית בחלק מן המקרים היו הנערים בני למעלה מ־12, והסכמת האישה (אם הייתה כזו) לא הייתה "חופשית". לכן היה ניתן להעמיד צעירים לדין בגין עבירת אינוס. אך הרשויות, כולל רשויות רווחה וחוק, הורי הצעירים, מחנכים ורבים אחרים העלימו עין ולא עשו דבר למרות דיווחים ותלונות של שכנים ומקורבים. יום בהיר אחד השתנתה התעלמות כללית זו מן הקצה אל הקצה: דבר הפעילות המינית בקריית גת פרץ אל השיח הציבורי אך קיבל צביון של סיפור התעללות מינית של אישה בוגרת בילדים תמימים וחסרי ישע.

בסוף מאי 2014 פשטה בישראל שמועה שאישה מקריית גת מקיימת יחסי מין עם מאות – או אלפי – ילדים מאזור הדרום, מדביקה אותם במחלת האיידס, ובכך נוקמת בחברה על שזו נטלה ממנה את בתה בת ה־12.¹ מעצרה של האישה ב־28 במאי ופרסום תוצאות בדיקת האיידס שלה ב־1 ביוני הפכו את השמועות לשיחת היום ברשתות החברתיות ובתקשורת הישראלית (אף שהבדיקות העלו שהיא אינה נגועה). בחסות העיסוק הציבורי האינטנסיבי בפרשה, שהכיל דמוניזציה של האישה, הזדרזה פרקליטות מחוז דרום, וביום רביעי 11 ביוני הגישה נגד האישה כתב אישום בגין גרם ביצוע "מעשי סדום", כלומר: כאילו היא חדרה לפי הטבעת או לפה של הצעירים (בעוד שלמעשה הם חדרו לנרתיקה). בד בבד שבו חברי כנסת לקדם הצעת חוק שנמחקה בעבר, להפלת "אונס בידי אישה", כלומר להגדיר "אונס" התנהגות של אישה הדורשת מגברים לחדור לגופה.

מאמר זה מתמודד עם התפרצותו של העניין הציבורי בתופעה המינית; עם התפרצותו דווקא במאי–יוני 2014; עם התהפכות היוצרות והבניית האישה כתוקפן כלפי ילדים ולא כקורבן של צעירים; עם עיצוב הסיפור במתכונת שבה עוצב. לצד סוגיות חברתיות-תרבותיות אלה המאמר מציג את שימוש התביעה בעבירת "מעשה סדום", שאינה הולמת כלל את ההתנהגות הנדונה, ומתמודד עמו ועם עלייתו המחודשת לדיון של רעיון חקיקה שנגנז בעבר בשל פגמים מהותיים ויסודיים. לסיום, המאמר מצביע על כך שהדיון הציבורי שהתעורר במאי 2014 השתק בבת אחת, כשם שהתעורר, ומציע פרשנות לשאלה לאן עברה האנרגיה הציבורית שהפיחה את הרוח במפרשי הדיון.

אגב הצגת הסוגיות הקשות הללו המאמר מציע כיוון חשיבה המשלב קריאה נרטיבית, ניתוח סוציולוגי וחשיבה פמיניסטית ביקורתית. המבנה הרעיוני המוצע כאן למחשבה הוא

1 להפניות לדיווחי תקשורת בעניין פרשת קריית גת ראו להלן ה"ש 31 ואילך. כל מראי המקום באינטרנט נבדקו לראשונה בשנת 2014 ולאחרונה ביום 18.7.2018. קישורים שחדלו לעבוד הוסרו. לעיתים הושארה הפנייה כדי להמחיש שדברים הסתמכו על מראי מקום אינטרנטיים שהיו פעילים בזמן אמת.

כזה: באביב 2014 עברה השגרה הפטריארכלית בישראל טלטלות קשות עקב פרסומים תכופים על תלונות נגד אנשי ציבור ידועים שניצלו, לכאורה, את כוחם ומעמדם כדי לתקוף מינית נשים, ובהן נערות צעירות. בתגובת נגד מבנית, לא מודעת, העמידה החברה הישראלית למול טלטלות אלה סיפור "מזים", על אישה המנצלת את כוחה כדי לתקוף מינית ילדים בנים. סיפור זה קיבל דפוס סיפורי מוכר שאני מכנה אותו "מעשה לילית", ואשר מעצב פאניקות מוסריות מגדריות בחברות פטריארכליות החוות זעזוע ואיום ומשיבות מלחמה שערה. הפאניקה המוסרית המגדרית קיבלה גיבוי ממסדי כאשר רשויות החוק והמשפט שיתפו פעולה עם התבנית של "מעשה לילית" שהולבשה על האירוע והגיבו באופנים משפטיים קיצוניים ולא סבירים.

כרגיל בהסברים מסוג זה, הטיעון האמור הוא בבחינת מבנה רעיוני, חברתי-תרבותי ביקורתי, שאינו ניתן ל"הוכחה"; אין ביכולתו אלא לפתוח בפני קוראות וקוראים כיוון חשיבה ולשכנע בהיתכנותו ובסבירותו. כדי להציג את כיוון החשיבה המוצע ולבסס את סבירותו ואת יכולת השכנוע שלו מאמר זה פותח בקריאה טקסטואלית מדקדקת של השיח הציבורי שסער (בתקשורת הישראלית) כשבועיים מסוף מאי ועד מחצית יוני 2014 בנושא יחסי המין שקיימה האישה מקריית גת עם מספר גדול של צעירים מן הדרום. המאמר מנתח שיח ציבורי זה כחקר מקרה (case study) להתפרצות נקודתית של פאניקה ציבורית שאני מציגה, מבארת ומציעה לאפיין כ"פאניקה מגדרית (מטיפוס לילית) בעלת השלכות משפטיות".² אני טוענת שזוהי פאניקה קבוצתית ששלד הגיונה כזה: "נחשפה בקרבנו אישה המגלמת את השדה לילית: בתשוקות אפלות וכוחות על-אנושיים היא פוגעת ביקר לנו מכל, ילדינו, ומסכנת את קיומנו הערכי והממשי. כדי להינצל מסכנה קיומית זו עלינו להתלכד, להלחם ולהשמידה".

אני מציעה שמבנה זה מתבסס על הסיפור המיתולוגי העתיק שאני מכנה כאן "מעשה לילית",³ שרוחו מלווה את התרבות זה אלפי שנים באמצעות אין-ספור גרסאות סיפוריות פרטניות על "נשות לילית" ומעלליהן. הפאניקה הציבורית מובנית כ"הגנה קהילתית עצמית מפני מעשה לילית"; היא מבטאת ומשחררת חרדות קולקטיביות נוכח מה שנתפס באותו זמן ובאותו מקום כהתערעות הסדר החברתי הבטוח (גם בהקשר המגדרי). זו פאניקה הקוראת לסגירת שורות סביב ערכי ליבה פטריארכליים, שמרניים משותפים, ובכך היא בבחינת תגובת נגד (backlash) להתקדמותן של נשים (ולעיתים גם של קבוצות "אחרים" נוספות). כשהיא מקבלת ביטוי משפטי (בחקיקה או בפסיקה), ייתכן שרוחה תונצח כחלק מן הסדר החברתי המשפטי הנוהג.

במחקר קודם הצגתי בהרחבה את הדינמיקה של "פאניקה מגדרית (מטיפוס לילית) בעלת השלכות משפטיות" באמצעות בחינתם של כמה אירועים היסטוריים שהתרחשו באירופה

2 הצירוף המוצע כאן, "פאניקה מגדרית", הוא וריאציה על התופעה שסוציולוגים מכנים "פאניקה מוסרית", המוצגת בהמשך.

3 בחרתי בצירוף הלא שגור "מעשה לילית" כהומאז' להצגה "מעשה נורא", שהועלתה בתיאטרון החאן בירושלים בשנת 1978, ואשר דרכה התודעתית לראשונה לדמותה של לילית. ההצגה, בכימיו של יעקב רוז, הציגה את הסיפור (משנת 1519) בדבר ניסיונו של ר' יוסף דילה ריינה לגאול את העולם, ואת כישלונו בשל כניעתו לעוצמתה האדירה של לילית. ההצגה הותירה בי חותם עז, ועל כך אני מודה. לפרטי ההצגה ראו www.khan.co.il/shows/show-synopsis1-156/

ובארצות הברית.⁴ מאמר זה ממשיך בפיתוח הנושא באמצעות החלת הקטגוריה על חקר מקרה (case study) ישראלי בן זמננו. בחינת האירוע החברתי ("פרשת האישה מקריית גת") לאור הקטגוריה המוצעת מחדדת ומדגימה את הקטגוריה, ובאותה עת היא ממסגרת את האירוע בתוך הקשר תאורטי אינטרדיסציפלינרי, המשלב תרבות, חברה ומשפט. הבחינה המשפטית חושפת כיצד אירועים משפטיים לכאורה שגרתיים ולא קשורים (כמו העמדה לדין של אישה מקריית גת והעלאת הצעת חוק האוסרת "אינוס בידי אישה") יכולים להתפרש כהיבטים משפטיים מסוכנים של פאניקה ציבורית, מוסרית, מגדרית ופטריארכלית המושתתת על סיפור מיתולוגי קדום ("מעשה לילית").

שילובים של חקר המשפט עם חקר החברה מן הצד האחד ועם חקר התרבות מן הצד האחר השתרשו והפכו לנהוגים ומקובלים זה מכבר. מאמר זה מציע שילוב כפול של ניתוח משפטי הן עם ניתוח תרבותי והן עם ניתוח חברתי. נקודת המוצא לדיון היא הצגתו הביקורתית של סיפור מיתולוגי עתיק המהדהד באין-ספור סיפורים פרטניים במהלך אלפי שנות תרבות. "מעשה לילית" הוא סיפורה המיתולוגי של האישה הראשונה שנבראה בגן עדן עם בן זוגה אדם ועמדה על שוויון זכויותיה בכל תחומי החיים, לרבות מימוש עצמי מיני. קריאה פמיניסטית של סיפורה מלמדת שעוצמתה ותושייתה, לצד מיניותה החופשית, עוררו חרדות פטריארכאליות עזות מפני עוצמה ומיניות נשיות והביאו לעיצובה של לילית כשֶׁדָּה מינית מזיקה ומסוכנת. מעשה לילית, בקריאה פמיניסטית ביקורתית, מוצג בקצרה בסעיפו הראשון של המאמר.

הנדבך השני בטיעון שמאמר זה מפתח הוא הצגת הטענה כי יש התפרצויות של פאניקות ציבוריות שניתן לזהותן בבסיסן חרדות הקשורות ביסודותיו של סיפור מעשה לילית. זוהי טענה חברתית, סוציולוגית, המושתתת על בסיס תרבותי, סיפורי, והיא מוצגת בסעיפו השני של המאמר. סעיף זה מציג בקצרה גם את המושג "פאניקה מוסרית", ו"פאניקה מגדרית" היא וריאציה שלו. עוד מציג סעיף זה את הנדבך השלישי: הטענה שפאניקה ציבורית, לרבות פאניקה מגדרית, גוררת לעיתים עשייה משפטית שנועדה לחזק את הביצורים בפני סכנת לילית. עשייה משפטית כזו עלולה לקבע את החרדות שהתפרצו סביב האירוע בעל הצביון המגדרי ואת התשתית הסיפורית, התרבותית והמיתולוגית שממסגרת אותן.

סעיפו השלישי של המאמר, שהוא סעיפו המרכזי, מציג ומנתח את פרשת האישה מקריית גת כהתפרצות של פאניקה מגדרית המושתתת על סיפור מעשה לילית, והיא בעלת השלכות משפטיות.

באחרית דבר קצרה, המאמר מציע קישור מבני בין "מעשה לילית מקריית גת" לבין גל השנאה כלפי חברת הכנסת חנין זועבי, שגאה בשיח הציבורי בסמיכות זמנים הדוקה.

ORIT KAMIR, EVERY BREATHE YOU TAKE: STALKING NARRATIVES AND THE LAW ch. 3: 4
 . "Female Stalking Moral Panics": *The Witch and the Prostitute*, pp. 51–67 (2001)

ב. סעיף ראשון: קריאה פמיניסטית ביקורתית ב"מעשה לילית"

דמותה המיתולוגית של לילית, המופיעה בטקסטים יהודיים קדומים, היא עוצמתית ורבת פנים.⁵ היא חכמה, חזקה, אמיצה ו"גברית" (במונחים פטריארכליים מסורתיים) בכישוריה הדינמיים, האסרטיביים והאינטלקטואליים. עם זאת יש שהיא בעלת תשוקה מינית נשית שאינה יודעת שובעה. לסיפוק תשוקתיה היא יוזמת ומבצעת פעילות מינית חסרת מעצורים עם כל גבר שהיא חושקת בו. גברים אינם עומדים בפני יצריותה ונכנעים לה. לכן היא השולטת בהתרחשויות המיניות עימם ובתוצאותיהן, בעודה נותרת חופשייה ובלתי נשלטת (בידיהם). מאפיין מרכזי ודומיננטי שלה הוא סיכון ילדים: היא תוקפת יולדות והורגת עוללים.⁶

ספר אלפא ביתא דבן סירא, שנכתב ככל הנראה בתקופת הגאונים, במאה התשיעית לספירה,⁷ מנציח כנראה אגדות עתיקות מן המזרח הקרוב,⁸ בהעניקו לילית את הייחוס הנכבד של האישה הראשונה. בסיפור קנוני זה נבראו לילית ואדם יחד מן האדמה, והיא אשתו הראשונה. יחד חיו השניים בגן עדן. כשאחיה/אישה ביקש לבוא עליה, ביקשה לילית להיות זו שתבוא עליו, כלומר להיות אקטיבית במעשה המיני. כשאדם סירב וכעס, קראה לילית בשמו המפורש של האל. מעשה נועז זה הקנה לה כוח לעוף, והיא פרסה כנפיים ופרחה משם. אדם פנה בתלונה אל האל וקבל על שהאישה שניתנה לו פרחה ממנו. אלוהים שלח שלושה מלאכים למצוא את לילית ולהשיבה הביתה.

בינתיים עופפה לילית בתבל, מצאה את השטן ולקחה אותו למאהב. לשלושת המלאכים שנשלחו להשיבה לאדם השיבה שעל פי התורה, אישה ששכבה עם אחר – אסורה על בעלה. המלאכים נבוכו ושבו אל האלוהים לבדוק את תוקף טענתה ההלכתית. האל הודה כי הצדק עם לילית, ושלא ניתן להשיבה אל חיק אדם. כדי להרגיע את אדם ולמנוע בעיות עתידיות ברא אלוהים את חוה מצלעו של אדם, והיא למדה מרגע בריאתה שעליה להיות תחתיו ולסור למרותו. בד בבד שבו שלושת המלאכים אל לילית עם הדרישה שעליה להתחייב לשלם בעצמה לאימא אדמה את שכר העפר שממנו ברא אותה האל. לילית נאלצה להסכים לכך שמאז ועד עולם תלד ילדים, ומאה מהם ימותו מדי יום כדי לשוב להיות אדמה.

אגדות אחרות מתארות כיצד לאחר חטא גן העדן, כשאדם וחוה נפרדו לתקופה ארוכה, ראתה לילית את אדם ישן לבדו, חשקה בו, ובאה עליו בשנתו. הוא התפתה לה ונתן בה את זרעו, וממנו ילדה לילית את ילדיה, השדים. כדי למנוע את הישנות הפיתוי וגנבת הזרע שבו אדם וחוה לחיות יחדיו, ואדם נמנע מלישוך לבדו.⁹

5 שם, בעמ' 19–50 (טקסטים חוץ-יהודיים), 36–42, 49–50 (טקסטים יהודיים).

6 Kamir, ה"ש 4, בעמ' 30; Stephen Herbert Langdon, *The Mythology of All Race-*; 36 (1964); Freymer-Kensky Tikva, *In the Wake of the Goddess: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth* 78 (1992).

7 עלי יסיף סיפורי בן סירא בימי הביניים: מהדורה ביקורתית ופרקי מחקר (1984).

8 שם, בעמ' 19–29.

9 Kamir, ה"ש 4, בעמ' 36–42.

אך מאז ועד היום לילית ממשיכה לפקוד את בניו של אדם, באה עליהם בשנתם, מפתה אותם להזדווג עימה, גונבת את זרעם ומולידה ממנו את ילדיה. בד בבד היא תוקפת את בנות חוה כשהן כורעות ללדת והורגת את ילדיהן. קמעויות בעלי ציורי המלאכים והכיתוב "אדם, חוה, לילית-חוץ" מוצבים בבתיים יהודיים מזה דורות רבים להרחיק את הסכנה. בקבלה הפכה לילית למלכת השדים ופיתתה, נוסף על בניו של אדם, גם את האל בכבודו ובעצמו, לאחר שהשכינה הסתלקה (עם ישראל) מביתו בהר הבית בירושלים.¹⁰

באגדות ובסיפורים לילית היא חכמה, חזקה, מינית וחופשייה. היא יוזמת ופעילה, ידענית וחריפה – וגם עטויות עדיים ומבושמת בתמרוקים. היא מעוררת את תשוקת הגברים עד שהם מאבדים שליטה עצמית, עושה בהם כרצונה, משתמשת בהם לסיפוק מאווייה, נוטשת אותם ופורחת לדרכה. כך היא מסכנת את האוטונומיה הגברית ואת הסדר החברתי המגדרי הפטריארכלי. היא לועגת למבנה הפטריארכלי המכונן גברים (ורק גברים) כסובייקטים אוטונומיים שזכאים להגדיר נשים כאובייקטים מיניים כנועים וכפופים לשלטונם. בחייה העצמאיים היא מתנהלת כסובייקט אוטונומי, וביחסיה עם גברים היא מנצלת את תשוקתם אליה, מחפיצה אותם לצרכיה ונוטלת מהם את זרעם. השילוב ה"על-טבעי" של מיניותה הנשית עם עוצמתה ה"גברית" מאפשר לילית להפוך את הסדר המגדרי הפטריארכלי על ראשו ולהפוך את הגברים ל"נקבות" (בעיני עצמם): אובייקטים, קורבנות וטרף קל. מן "הנשים הטובות" (בנות חוה, רעיות ואימהות) היא שודדת את היקר להן מכול – הגברים שלהן, פרי בטןן ומשפחותיהן. לכן הן מחונכות לפחד ממנה, לחשוך בה ולהיזהר שלא להידמות לה.¹¹ לא כל גילום של לילית בתרבות הוא תמיד מיני. מכשפות, שהובנו כשדות בנות לילית, תוארו לפעמים כזקנות, כעורות ודוחות, ובכל זאת חכמות, חזקות, מסוכנות ומזיקות. הן לא עוררו תשוקה גברית והסתפקו בשטן כמאהב, אך היו מסוכנות לילדים לא פחות מליליות מושכות ומיניות (חשבו לדוגמה על דמות המכשפה באגדה המוכרת על הנזל וגרטל).

בספר קודם¹² עקבתי אחר השתלשלות התיאורים התרבותיים של "מעשה לילית" מן העת העתיקה ועד ימינו והראיתי כיצד הפך הסיפור לקונוניזציה תרבותית יהודית-נוצרית בסיסית, הנוכחת באגדות, ביצירות ספרות וקולנוע ובעולם הדימויים השגור, או אם תרצו: בלא-מודע הקולקטיבי שלנו. גם אם דמותה העתיקה של לילית ושמה נשתכחו בעת החדשה, המיתוס,

10 גרושום שלום "פרקים חדשים מענייני אשמדאי ולילית" תרביץ 19, 160 (1948).

11 הגיון הסיפורים על השדה לילית משמר את ההיגיון הגברי-פטריארכלי ומכונן עולם שהוא תמונת מראה של הסדר החברתי הנוהג. היגיון זה, כשלעצמו, אינו מציע חלופה נשית אמיתית. עם זאת ניתן לנכס את דמותה של לילית, לשחררה מכבלי הפטריארכיה והדמוניזציה ולעצב בעזרתה עולם חלופי. כותבות פמיניסטיות רבות עשו, ועושות, כן. לקובץ מאמרים פמיניסטיים על לילית ראו למשל Enid Rivlin & Henny Wenkart eds., 1998. Dame, Lilly Rivlin & Henny Wenkart eds., 1998); (1994); הלן שיינפלד לילית אינה חוזרת: על נשים ונשיות, פעם ועכשיו (2005); אוהד אזרחי ומרדכי גפני מי מפחד מלילית (2005).

12 Kamir, ה"ש 4.

הדפוס הסיפורי, הדימויים והחרדה שנרקמו סביבם במהלך מאות רבות של שנים מלווים אותנו כמובן מאליו.¹³

באותו ספר טענתי כי לעיתים בתקופה שבה ההגמוניה הפטריארכלית חשה מאוימת, מתפרצת פאניקה ציבורית המייחסת לאישה או לקבוצת נשים "מעשה לילית". פאניקה כזו היא תגובת נגד (backlash) להתקדמותן של נשים ומלכדת את חברי הקבוצה סביב הסדר החברתי המגדרי, הפטריארכלי השמרני הנחזה כמאויים וסביב הנהגתו המסורתית.¹⁴ אני מגדירה פאניקה כזו – "פאניקה מגדרית".

מכיוון ש"פאניקה מגדרית" היא וריאציה על מה שזוהה והוגדר "פאניקה מוסרית", הסעיף הבא יציג, בתמצית, מושג זה.

ג. סעיף שני: פאניקה מוסרית, מגדרית ומשפטית

במאמר זה אינני משתמשת בביטוי "פאניקה מוסרית", אלא מתייחסת ל"פאניקה מגדרית" ולהשלכותיה המשפטיות, כדי לרמוז כי אינני מחויבת לחלוטין למובן המקורי, המובהק של הביטוי "פאניקה מוסרית".¹⁵ את המושג "פאניקה מוסרית" טבע הסוציולוג האנגלי סטנלי כהן בשנות השבעים של המאה העשרים לציין תקופה של עיסוק ציבורי מוגבר בתופעה חברתית שנתפסת, בחוסר סבירות, כאיום חמור על רווחת הקהילה. עיסוק ציבורי מוגבר כזה באיום מדומה נובע מחוסר ביטחון קולקטיבי, והוא בא לידי ביטוי בתיגוד אדם או קבוצה לא אהודים וברדיפתם. אלה מוקעים והופכים ל"שדים עממיים", וכהגדרתו של כהן: "אחרים" בעלי תשוקות אפלות וכוחות-על. יש שהרדיפה מובילה לאימוץ חקיקה או מדיניות חברתית חדשה. סטנלי כהן הציג את הפאניקה המוסרית כך:

מדי פעם חברות עוברות תקופות של פאניקה מוסרית. מצב, תופעה, אדם או קבוצה מוגדרים כסכנה לערכי הקבוצה ולאינטרסים שלה; תכונותיו של המצב, התופעה, האדם או הקבוצה מוצגים בתקשורת ההמונים באופן מסוגנן וסטראוטיפי; הבריקדות המוסריות מאוישות על ידי עורכים, כוהני דת, פוליטיקאים ושאר אנשים ישרי דרך; מומחים בעלי שם מכריזים על אבחנותיהם ופתרונותיהם; הציבור מפתח או מאמץ דרכי התמודדות; ואז

13 שם, בעמ' 20.

14 שם, בעמ' 42.

15 סוציולוגים מתבלטים בשאלות תאורטיות, כמו למשל אם ההגדרה המקורית הולמת רק חברה שבה שורר קונצנוס סביב סוגיות הליכה, או גם לחברה שבה מתנהלות מלחמות תרבות בין קבוצות; אם היא עולה בקנה אחד עם תפיסות ביקורתיות למיניהן, לרבות אתניות ומגדריות. אינני רוצה – ואינני חשה צורך – להשתתף בדיונים מופשטים אלה בהקשר זה. מבחינתי, "פאניקה מוסרית" רלוונטית לחברה המורכבת מקבוצות בעלות אינטרסים שונים ועולה בקנה אחד עם גישות ביקורתיות. אולם כדי לא להיכשל במינוח שחלק מקוראיי עלולים לפרשו בצמצום רב יותר, אני מעדיפה להימנע מהביטוי "פאניקה מוסרית" ולהשתמש במקומו ב"פאניקה מגדרית" והשלכותיה המשפטיות.

המצב נעלם ונשכח או שהוא מתדרדר וצובר תאוצה. לפעמים הפאניקה חולפת ונשכחת, ומותירה חותם רק בפולקלור ובזיכרון הקבוצתי; במקרים אחרים היא בעלת השלכות ארוכות טווח וחמורות יותר ועלולה להוליד שינויים למשל במדיניות משפטית או חברתית, או אפילו באופן שבו החברה תופשת את עצמה.¹⁶

אריך גוד ונחמן בן יהודה הרחיבו (ב־1996) את חקר הפאניקה המוסרית והחילו את המושג על מגוון תופעות בתקופות שונות. הם מצאו שבכל המקרים הללו "הדאגה והפחד אינם הולמים את גודל האיום, ולכן ... הצעדים שננקטים להגן על הציבור מפני האיום אינם הולמים".¹⁷ גוד ובן יהודה מרחיבים ומפרטים את משמעות המושג פאניקה מוסרית:

יש שחברות נתקפות בפאניקות מוסריות. בעת הפאניקה המוסרית התנהגותם של חלק מחברי החברה נחשבת כה בעייתית בעיני אחרים, הרע שהם עושים, או נחשדים בעשייתו, נחוה כפוגעני כל כך ליסודותיו של הגוף החברתי ולמרקמו, שמורגש צורך לנקוט צעדים חמורים כדי לשלוט בהתנהגות, להעניש את הפוגעים ולתקן את הנזק. הסיכון המיוחס לרוע הזה נחוה כמציג משבר חברתי: משהו חייב להיעשות ומייד; אם לא יינקטו צעדים מידיים, נסבול תוצאות חמורות עוד יותר. ניתן להתייחס אל הרגש שאיום כזה מעורר כאל סוג של חום; אפשר לאפיין אותו ברגישות יתר, פחד, אימה, חרדה, עוינות ותחושה חזקה של צדקנות. בפאניקה מוסרית קבוצה או קטגוריה עוסקת בהתנהגות לא מוסרית לא קבילה, שלכאורה גורמת נזק רציני ונתפסת אפוא כמסכנת את רווחת החברה, את ערכיה הבסיסיים ואת האינטרסים שלה. מבצעי העבירה הופכים להיות אויבי החברה, "שדים עממיים", סוטים ו"אחרים" הראויים לזעם צדקני, לעוינות ולענישה.¹⁸

גוד ובן יהודה מציינים ש"כמעט אכסיומטי בספרות שפאניקות מוסריות מתעוררות בתקופות בעייתיות, שבהן יש תחושה של איום רציני לאינטרסים או לערכים של החברה בכללותה או לחלקים מהם".¹⁹ הם מבהירים כי "כשהגבולות המוסריים של חברה ברורים, חדים ובטוחים, והנורמות והערכים המרכזיים מקובלים במידה רבה על מרבית החברים, נדיר שפאניקות מוסריות מתפרצות. אך כשהגבולות המוסריים מעורפלים וגמישים ודומה שהם מאוימים לעיתים קרובות, עולה הסבירות להתפרצותן של פאניקות מוסריות".²⁰

STANLEY COHEN, *FOLK DEVILS AND MORAL PANICS: THE CREATION OF THE MODS AND ROCKERS* 9 (1980) (התרגום שלי). 16

ERICH GOODE & NACHMAN BEN-YEHUDA, *MORAL PANICS, THE SOCIAL CONSTRUCTION OF DEVIANCE* 31 (1996). 17

שם, בעמ' 31, התרגום שלי. 18

שם, בעמ' 32, התרגום שלי. 19

שם, בעמ' 52, התרגום שלי. 20

המקרה המובהק, הממושך והחמור ביותר של פאניקה מוסרית שגוד ובן יהודה בוחנים הוא "טירוף המכשפות האירופי", המוכר יותר בשם "ציד המכשפות". פאניקה מוסרית זו נמשכה לאורך כמאתיים שנים והפילה חללים שמספרם, לפי הערכתם של חוקרים, הוא בין שלושים אלף למיליון נשים.²¹ גוד ובן יהודה מבהירים שפאניקה מוסרית זו לא השתוללה לכל אורך התקופה אלא התלקחה מדי פעם, במקומות ובזמנים שונים, סביב אירועים נקודתיים שצצו ושכחו, לעיתים מהר מאוד.²² הם מסבירים שפאניקה מוסרית ממושכת יכולה להיות מורכבת מסדרה של התלקחויות מקומיות של פאניקות מוסריות קטנות וקצרות מועד. לב ושנהב²³ טוענים כי אף שבמקור השתייך העיסוק בפאניקה מוסרית לסוציולוגיה של הסטייה, מאז 11 בספטמבר 2001 הוא הושפע מאוד מגישות ביקורתיות:

... היר [מציע] להתבונן בתופעה [של פאניקה מוסרית] כתגובה רציונלית של רגולציה מוסרית ולעמוד לא רק על האופן שבו משורטטים קווי המתאר של הפאניקה המוסרית אלא גם על זהות המוסדות שיש להם אינטרסים ליצור פאניקה מוסרית ועל הסיבות לצמיחת התופעה בהקשר היסטורי מסוים. פאניקה מוסרית בהקשר של הדיון הרביזיוניסטי תהיה מוגדרת כשיח בעל משמעות אידיאולוגית ואינטרסים הגמונים מורכבים המאפשרים ארטיקולציה של הקשר בין שלטון, כלכלה פוליטית, מעמד וזהות. דיון זה מציע להתבונן בפאניקה מוסרית כמכשיר אפקטיבי לפיקוח על ההתנגדות, שמסייע במשילות ובניהול של האוכלוסייה.²⁴

כמו כן "לא אחת פאניקה מוסרית מעוצבת אל מול מה שנראה כהתרופפות הלכידות החברתית לנוכח הופעתן של 'קבוצות שוליים' שמזדהות עם אויב מבחוח".²⁵ לב ושנהב מדגישים כי יצירת פאניקה מוסרית אינה בהכרח קונספירטיבית, והיא אינה מחייבת מרכז מתאם. עם זאת רשתות ומוסדות חברתיים כמו המדינה, האליטות או תנועות עממיות הם שיוצרים ומנהלים את העוינות כלפי הפרט או הקבוצה שהם אובייקט הפאניקה המוסרית. הכותבים מדגישים כי המשטרה והתקשורת כמעט תמיד משמשות בתפקיד פעיל.

לב ושנהב מנתחים את התגובה הישראלית בשנות השבעים להופעת הפנתרים השחורים כפאניקה מוסרית וטוענים כי המשטרה והתקשורת השתמשו בפאניקה המוסרית שייצרו וליבו כדי לשעתק את ההייררכייה הקיימת וכדי לדחות את סדר היום האתנו־גזעי. בתוך כך "הציעה

MARY DALY, BEYOND GOD AND THE FATHER: TOWARD A PHILOSOPHY OF WOMEN'S LIBERATION 63 (1985) 21

Goode & Ben-Yehuda, לעיל ה"ש 17, בעמ' 39. 22

טלי לב ויהודה שנהב "כיננו של האויב מבפנים: הפנתרים השחורים כמושא של פאניקה מוסרית" סוציולוגיה ישראלית יב 135 (2010). 23

שם, בעמ' 136. 24

שם, בעמ' 138. 25

המשטרה למוסדות המדינה האחרים הן מידע והן המשגה תיאורטית ופרשנות על התארגנות הפנתרים ומשמעותה.²⁶

בדומה ל"פאניקה מוסרית", פאניקה מגדרית היא תגובה חברתית מועצמת לתופעה אשר נתפסת כמאיימת על אושיות יסוד חברתיות. הפאניקה המגדרית היא תגובה חריפה להתרחשות שמבנה השיח הציבורי כ"מעשה לילית", כלומר כמתקפה נשית המאיימת על הסדר הפטריארכלי הנוהג ועל תחושת הביטחון שהוא נוסך.

כפי שצינתי קודם, באמצע שנות התשעים של המאה העשרים ניתחתי את התייחסותה של החברה הוויקטוריאנית בשלהי המאה התשע-עשרה אל "זונות הרחוב" שהציפו את לונדון.²⁷ נשים אלה הפכו בעיני הציבור לכוח שטני סוטה האורב לגברים, מפתה אותם ומפיץ בקרבם – ודרכם בקרב נשותיהם וילדיהם – מחלות קטלניות, המגלמות את הזיהום והטומאה ש"זונות הרחוב" מייצגות. פאניקה זו הולידה גם את הפאניקה הנלווית, זו שסביב הרוצח הסדרתי "ג'ק המרטש", אשר רצח בלונדון באותה עת מספר "זונות רחוב". דמותו הפכה לייצוג של איום קיומי המרחף מעל כלל הנשים, שמקורו (כמו המחלות, הטומאה והזיהום) בנשים ה"סוּטות", השטניות, המשוטטות ברחובותיה של בירת הממלכה. באותו ניתוח הראיתי כי דמותה המיתולוגית של לילית, השדה הגדולה, משמשת מכנה משותף תרבותי לפאניקה של ציד המכשפות, לפאניקה של "זונות הרחוב" ולהתפרצויות נוספות של פאניקה בראשית המאה העשרים ובסופה סביב "האישה החדשה" ו"הרווקה הפמיניסטית הקרייריסטית".²⁸

יש שפאניקה ציבורית, מוסרית או מגדרית היא בעלת השלכות משפטיות, כלומר היא מעוררת גם פאניקה משפטית. זוהי הירתמות הפרופסיה המשפטית לשירותה של פאניקה מגדרית. הירתמות כזו יכולה להתבטא בחקיקה או בפסיקה שאינן הולמות את עקרונות שיטת המשפט, והן נועדו לאפשר מאבק יעיל ומהיר באיום שהחברה חשה מצד התופעה הנדונה. חקיקה או פסיקה כאלה יכולות להותיר חותם על שיטת המשפט תקופה ארוכה אחרי שהפאניקה המגדרית עצמה שככה ונשכחה.

פרופסיות (כמו הרפואית, המשפטית, הפסיכולוגית והצבאית) אשר נשלטות בידי גברים, משרתות את ההגמוניה הפטריארכלית ונבנות ממנה, מתגייסות להציע את כליהן ה"מדעיים" למאבק ב"לילית". בתוך כך הן מתקפות את הפאניקה המגדרית. הן מבארות, מצדיקות, ובתוך כך גם מנציחות תוצאות של הפאניקה המגדרית בכלים מקצועיים הנהנים ממעמד של כוח ויוקרה, כמו מערכות המשפט, הרפואה והטיפול הנפשי. כך הפאניקה המגדרית סביב ציד המכשפות וזו שסביב "זונות הרחוב" הפכו כל אחת בתורה לפאניקה משפטית והצמיחו חידושים משפטיים שהיו לחלקים משיטות משפט למשך תקופות ארוכות.²⁹ במחקר הקודם שהוזכר הראיתי בפירוט רב כיצד התרחשות נקודתית קצרת מועד בקליפורניה וסרט הוליוודי מצליח הולידו פאניקה מגדרית שהניבה פאניקה משפטית אשר התבטאה בחקיקה מהירה

26 שם, בעמ' 140.

27 Kamir, ה"ש 4, בעמ' 63–67.

28 שם, בעמ' 51–67.

29 שם, בעמ' 60–67.

ורשלנית של שורה ארוכה של חוקים למניעת stalking (תופעה המכונה עתה בעברית "הטרדה מאיימת")³⁰.

דומני שאין צורך להכביר מילים על היותן של "זונות הרחוב" האנגליות ברובן (ואולי כולן), כמו ה"מכשפות" לפנייהן, נשים שוליות, מוחלשות, קורבנות של מבנים וכוחות כלכליים, משפחתיים, מגדריים ומיניים. הדמוניזציה שלהן באמצעות פאניקות מגדריות הייתה בבחינת הענשת הקורבנות וחזוק הממסדים השליטים שאפשרו – ולעיתים גם ביצעו – את הפגיעה בהן מלכתחילה.

בהמשך לקו המחשבה האמור, מאמר זה מתמקד, כאמור בראשית הדברים, בבחינתה של התרחשות נקודתית: השיח הציבורי שבא לידי ביטוי בתקשורת הישראלית בקיץ 2014 סביב מה שכונה פרשת האישה מקריית גת. התרחשות זו נידונה כאן במסגרת התאורטית שאני מכנה "פאניקה מגדרית בעלת השלכות משפטיות".

ד. סעיף שלישי: לילית "הזונה הגדולה" מקריית גת

ב-28 במאי 2014 פרסמה התקשורת הישראלית דיווחים ראשונים על הורים שגילו כי ילדיהם הקטינים קיימו יחסי מין עם אישה בגירה בת 38 מקריית גת.³¹ התגלית עוררה בהורים את החשש כי ילדיהם נדבקו באידס, והם מיהרו לקחת אותם לבדיקות רפואיות. בד בבד הגישו תלונה במשטרה ודרשו כי גם האישה תיבדק. האישה נעצרה מייד באותו יום, הסכימה לעבור בדיקת איידס וביקשה להיבדק בידי פסיכיאטר,³² וזה קבע כי היא כשירה לעמוד לדין.³³ מרגע שנודע הדבר מלאו תוכניות הרדיו והטלוויזיה, עיתונים וכמובן הרשתות החברתיות בשמועות ובבדלי עובדות על מה שהפך מייד ל"פרשה" סוערת. הסיפור שנטווה בתקשורת מפיסות מידע ותילי תילים של שמועות ופרשנויות היה זה: אישה בת 38 מקריית גת, שבתה בת ה-12 נלקחה ממנה על ידי שירותי הרווחה, נוקמת³⁴ באמצעות מתן דרור לתאוותיה המיניות משולחות הרסן³⁵ ומפתה מאות, ואולי אלפי, ילדים צעירים. היא אורבת להם, מזמינה אותם לביתה,³⁶

30 שם, בעמ' 175–203.

31 ראו למשל אלמוג בוקר "חשד: אישה מקריית גת ביצעה עבירות מין בנערים" נענע 10 <http://10tv.nana10.co.il/Article/?ArticleID=1059133> (28.5.2014).

32 ראו למשל שירלי סיידר "תושבת קרית גת החשודה בקיום יחסי מין עם קטינים תישלח לאבחון פסיכיאטרי" הארץ (30.5.2014) www.haaretz.co.il/news/law/.premium-1.2335820.

33 ראו למשל שירלי סיידר "פרשת המין בקרית גת: החשודה כשירה לעמוד לדין" (5.6.2014) www.haaretz.co.il/news/law/.premium-1.2341193.

34 דיון בכתבה לורי שם טוב טוענת שאת תזת הנקמה הפיצו בני משפחתה של האישה. לורי שם טוב "שירותי הרווחה ופרשת הפדופיליה מקריית-גת" [www.news1.co.il/ \(5.6.2014\) news1](http://www.news1.co.il/ (5.6.2014) news1) Archive/003-D-93018-00.html.

35 ראו למשל נייר יגנה "חשודה ששכבה עם מאות ילדים: הייתה לה אובססיה" וואלה! <http://news.walla.co.il/?w=/10/2751080> (29.5.2014).

36 ראו למשל נייר יגנה "החשודה אמרה לבני הקטין 'תביא איתך חבר ובוא'" וואלה! (30.5.2014) <http://news.walla.co.il/?w=/10/2751187>.

מקיימת עימם יחסים מיניים בכל זמן ובכל צורה, משחיתה אותם ומדביקה אותם באיידס.³⁷ הסיפור תפס מקום מרכזי בשיח הציבורי בישראל, כלומר בערוצי הטלוויזיה והרדיו, בעיתונות הכתובה והאינטרנטית וברשתות החברתיות. הוא היה לשיחת היום. מקץ יומיים, ב-1 ביוני, שידרו כל אמצעי התקשורת הישראליים בראש מהדורות החדשות כי האישה מקריית גת אינה חולת איידס ואינה נשאית של המחלה.³⁸ עם זאת לא שכך העניין הציבורי באישה ובפעילותה המינית עם ילדים³⁹ והביא לביקורת עזה על תפקודם של שירותי הרווחה של עיריית קריית גת, שידעו על ההתרחשות במשך חמש שנים ולא עשו דבר להפסיקה.⁴⁰ עדות יחידה של קטין, אשר לדבריו השתתף באחד המפגשים המיניים עם האישה, פורסמה ב-5 ביוני, וזתה לתהודה רבה ושפכה אור על האירועים. עדות זו פתחה פתח להצגת האישה, בידי חלק מן העוסקים בפרשה, גם כקורבן של הזנחה, ניצול והתעללות. אביא את הדברים כלשונם, אף שקריאתם קשה וכואבת, כי הם העדות היחידה מיד ראשונה שיש בכוחה לשפוך אור על ההתרחשויות כפי שאירעו, ובכך גם להבהיר עד כמה גדול המרחק בין ובין הבנייתן בשיח הציבורי. כך תוארו הדברים באתר Ynet:

עמית (שם בדוי, השם המלא שמור במערכת) שמע על אותה אישה כשהיה תלמיד בבית הספר היסודי. "פעם ראשונה שמעתי עליה בכיתה ה'", הוא מספר. "חברים שלי מהכיתה היו איתה ואמרו שזה כמו בסרטים שראינו. אני לא הלכתי אבל שמעתי ת'סיפורים והרצנו על זה הרבה צחוקים".

לפני שנתיים, כשהיה בן 12 בערך, החליט עמית להיות "אחד מהחברה" ולהתנסות בקיום יחסי מין לראשונה. "חבר שלי אמר לי שרק אני לא הייתי אצלה", הוא מספר. "הוא צחק ואמר שרק אני מכל קרית גת, אז אמרתי "יאללה, למה לא", גם ככה רציתי ללכת. כשהיינו בבית ספר הוא התקשר אליה ואמר שיש לו חבר וקבענו שעה ומקום. לא הלכנו לבית שלה כי היא אמרה

37 ראו למשל איציק זוארץ ויניר יגנה "חשד: בת 40 מהדרום הדביקה ילדים ב-HIV" וואלה! <http://news.walla.co.il/?w=/10/2750899> (29.5.2014).

38 שירלי סיידלר "החשודה בקיום יחסי מין עם קטינים אינה נשאית HIV" הארץ (1.6.2014) www.haaretz.co.il/news/local/.premium-1.2337854.

39 מאמר זה לא מתיימר לאמוד את מידת העניין הציבורי בכלים מקצועיים או מדעיים. בעידן הרשתות החברתיות קשה לחוקרת משפטית שאינה מומחית באינטרנט לכמת את מידת העניין הציבורי המתבטא ברשתות החברתיות. הערכתי כי העניין הציבורי היה רב מתבססת על כך שהסיפור הופיע כל יום בכל העיתונים הרשמיים, כמו גם ברשתות החברתיות. בעת ההתרחשות, עקבתי אחר הדיווחים מקרוב, ולא היה יום שלא עלו בו לרשת מספר דיווחים בכל אחד מן העיתונים. על פי התרשמותי כקוראת עיתונים בישראל זו אינטנסיביות גבוהה מאוד, גם בהשוואה לסיפורים שנחשבים הרבה יותר מרכזיים.

40 ראו למשל שירלי סיידלר "פרשת המין בקרית גת: המשטרה בודקת את התנהלות אגף הרווחה בעיר" הארץ (1.6.2014) www.haaretz.co.il/news/local/1.2337371; חנה בית הלחמי "אונס קבוצתי ממוסד" <https://bit.ly/2Nghbdm> (30.5.2014) 2nd-ops.

שהיא גרה אצל איזה מישהי ואי אפשר בבית שלה, אבל היא ארגנה לנו דירה אחרת והלכנו לשם ביום שישי בלילה".

סיפורו של עמית, שמאפיין את סיפורם של נערים רבים המעורבים בפרשה, מחזק את טענותיה של הסנגוריה [הציבורית] כי מדובר יותר בסיפור של מצוקה שלא טופל מאשר באישה המתעללת בבני נוער תמימים. עמית ונערים אחרים גוללו כיצד במסגרת המפגשים האסורים הכו את האישה, השפילו אותה וצחקו עליה.

"הגעתי לשם עם שני חברים שלי", ממשיך עמית לספר על המפגש הראשון שלו. "היא צחקה איתנו וישר הלכנו למיטה שלה. הייתי לחוץ כי זו הייתה פעם ראשונה שלי ולא רציתי שחברים שלי יסתכלו עליי. היא גם צחקה, והם הלכו לחכות בסלון. היא הורידה לי את הבגדים וגם את שלה ונשכבה על המיטה, אמרה לי לבוא. היא נגעה בי שם ואז נשכבתי מעליה. הרגשתי כמו בסרט כחול. אחרי זה יצאתי ושני החברים שלי נכנסו ביחד. (בשלב הזה הוא מגחך קלות – ש.ל) הם היו שם הרבה יותר זמן ממני, אבל קלטתי את הקטע".

המפגש הבא של עמית עם האישה מתאר את מסכת ההתעללות שעברה על ידי הנערים. "הלכנו שלושה חברים, לא אלה שהיו איתי קודם, נכנסנו לבית שלה וחבר שלי אמר לה: 'אללה שרמוטה לכי לחדר'", הוא מתאר. "נקרעתי מצחוק אבל גם התפדחתי מזה. אבל היא צחקה והלכנו לחדר, שם ישר היא הורידה בגדים. ישבתי בצד וחברים שלי עשו אותה ביחד. קיללו אותה ונתנו לה מכות. בהתחלה רק על התחת אבל אחר כך חבר שלי נתן לה סטירה. אז היא אמרה 'לא', אבל הוא צחק ואמר לה 'שתקי יא זונה'. הקטע שגם היא צחקה, הם עשו אותה כמו בסרט כחול ואז הם ישבו בצד ואני נכנסתי".

"הם הסתכלו אבל כבר לא היה אכפת לי כי ידעתי מה לעשות", הוא אומר, "וגם עשיתי אחת מהשכבה שלי. בזמן שנתתי בה הם קיללו אותה ואמרו לה שהיא שרמוטה ושתרד לי. היא עשתה הכול ואני נקרעתי מצחוק. אחרי שגמרתי הם רצו עוד פעם. היא אמרה שנגמר לה הכוח אז חבר שלי קילל אותה ואמר שהוא יעשה את זה מהר. היא סירבה והוא זרק עליה משהו, לא זוכר מה. באנו ללכת ואז היא אמרה שטוב ונעשה עוד סיבוב אחד. נראה לי שהיא עוד הייתה חרמנית אבל שהייתה צריכה לצאת מהדירה הזו או משהו כזה, לא יודע. אז נתנו בה כל אחד והלכנו משם. כשיצאנו זרקתי עליה את החולצה שלה

ואמרתי לה: 'פעם אחרונה שאת אומרת לנו לא'. סתם, זה היה בקטע של צחוק ועובדה שגם היא צחקה. משם יצאנו לקנות שתייה והלכנו לפארק".⁴¹

למרות הפרטים שעלו מעדותו של הקטיין ולמרות כמה קולות שקראו להכיר במצוקת האישה ולהעניק לה טיפול הזרזה פרקליטות מחוז הדרום והגישה ב-11 ביוני כתב אישום, ועל פיו האישה נאשמה בביצוע גרם מעשי סדום בקטינים. כמו כן הוגשה בקשת מעצר עד תום ההליכים. על פי הדיווח ב"הארץ", האישה נאשמה כי –

נהגה לבצע עבירות מין בקטינים רבים בגילים 12–16 במספר רב של הזדמנויות, בתדירות גבוהה. העבירות, לפי האישום, בוצעו בהסכמת הקטינים וברוב המקרים בנוכחות קטינים אחרים, כשהנאשמת מבצעת בהם עבירות בזה אחר זה. כמו כן, במרבית המקרים, הקטינים יזמו את הקשר עם הנאשמת והגיעו לביתה. אולם, נכתב כי באחד המקרים "הנאשמת גרמה לקטיין ולקטינים אחרים לבצע בה מעשי סדום". המקרים אירעו בביתה בקרית גת, ובמקומות ציבוריים בעיר, בשדרות ובנת יבנה.

בבקשה למעצר עד תום ההליכים, נכתב כי נגד המשיבה קיימת עילת מעצר, שכן קיים יסוד סביר לחשש שתסכן את ביטחון הציבור. "האשה, לאורך שנים, ביצעה עבירות מין רבות מספור כלפי עשרות קטינים, לעיתים מתחת לגיל 13, כאשר היא מונעת מדחף ורצון עז לקבל סיפוק מיני מקיום יחסי מין עם קטינים". עוד נכתב כי "מדובר באשה בגירה שהשתמשה בקטינים רכים ככלי לסיפוק יצרה המיני שאינו ידע שובע, כשהיא נוהגת כ'מכורה' שאינה יכולה ורוצה להפסיק את מעשיה על אף שהיא מודעת שמדובר בעבירה חמורה". כמו כן, נכתב כי הנאשמת הודתה כי ידעה את הפסול שבמעשים".⁴²

בהמשך להגשת כתב האישום חידש חבר הכנסת אמנון כהן את יוזמת החקיקה שלו להפללת "אינוס בידי אישה", וזו הועלתה שוב על סדר יומה של ועדת השרים לענייני חקיקה.⁴³ התפתחות זו תופל בהמשך.

1. הפאניקה המגדרית – ניתוח

הדמות שעוצבה בשיח הציבורי בישראל לאישה מקריית גת מכילה את כל מאפייניה של השדה לילית, שיוחסו בפאניקות מגדריות קודמות ל"מכשפות" ול"זונות הרחוב" האנגליות. האישה מקריית גת הובנתה כבעלת תאווה מינית שאינה יודעת שובע; כמי שאורבת, יוזמת, מפתה,

41 שי לוי "בן 14: יישבתי בצד וחברים שלי עשו אותה ביחד" mynet (5.6.2014) https://z.ynet.co.il/short/content/2017/mynet_home/

42 ראו ידיעה מאתו היום: שירלי סידלר "כתב אישום נגד האישה מקריית גת: גרמה לקטינים לבצע בה מעשי סדום" הארץ (11.6.2014) www.haaretz.co.il/news/law/1.2345801

43 אריק בנדר "מי מתנגד לחוק המאפשר להאשים נשים באונס?" מעריב (26.6.2014).

מדיחה ו"זוללת" להנאתה ילדים ונערים שאינם יכולים לעמוד מול עצמתה האפלה. בקסמיה המיניים היא מכשפה; בפריצותה היא זונה; במגפה הקטלנית שהיא מפיצה היא שדה; בתקיפתם של ילדים היא האויבת המושבעת של חווה, האם הגדולה, ושל המשפחה הפטריארכלית. גם המוטיב של חטיפת ילדים כתחליף לילדיה האבודים מצוי כבר בסיפור המיתולוגי הקדום. שם, כאמור, חייב אלוהים את לילית לשלם לאדמה, תמורת החומר שממנו נוצרה, בקבורת מאה מילדיה מדי יום. כדי ללדת ילדים רבים היא מקיימת יחסי מין תכופים, וכנקמה על ילדיה הנלקחים ממנה – היא הורגת בילדיה של חווה.

דמותה של לילית היא אויבת מסוכנת, טמאה, חזקה ורבת תחבולות, שאינה בוחלת בשום אמצעי כדי להשביע את תאוותה המינית ולהרוג ילדים. אישה לילית היא במהותה (כלומר אסנציאליסטית) שדה. היא מגלמת רוע ומהווה סכנה קיומית. כדי לשרוד את מתקפותיה אין מנוס מרדיפתה ומהשמדתה, וכל האמצעים כשרים. כשאישה נתפסת כלילית, קשה לחשוב עליה כקורבן של נסיבות חיים, מבנים חברתיים ותפקודן של מערכות.

ציינתי כי פאניקה מגדרית מתפרצת בדרך כלל כאשר הפטריארכיה ההגמונית מאוימת מפני שינויים מבניים ניכרים (כמו למשל יציאה מאסיבית של נשים לשוק העבודה אחרי תקופות שבהן מרביתן הוגבלו לתחומי הבית והמשפחה). פאניקה מגדרית משרתת את הסדר הפטריארכלי המאיים באמצעות דמוניזציה של עוצמה ומיניות נשיות, הרתעה של נשים מפני חריגה מתפקידי מגדר מסורתיים והרתעה של גברים מפני נשים חזקות ומיניות. הפאניקה מאחדת – לפחות לזמן מה – את הקהילה סביב המבנים המסורתיים, חלוקת התפקידים המסורתית והתפיסות המסורתיות ומשתיקה קולות המערערים על הסדר הקיים.

אני מציעה שיש לבחון את התפרצותה של פאניקה האישה מקריית גת על רקע שני נושאים מגדריים שהעסיקו מאוד את השיח הציבורי הישראלי בחודשים שקדמו לה: מעשי אונס קבוצתיים שביצעו קטינים בקטינות, והאשמתם של אישי ציבור בכירים בפגיעות מיניות בנשים.

ב-5 בפברואר 2014 התבשר הציבור כי המשטרה החליטה לסגור את התיק נגד "הזמר המפורסם" אייל גולן, אשר נחשד בקיום יחסי מין עם קטינות.⁴⁴ במשך כשלושה חודשים סערה התקשורת הישראלית בשל עדויות שלפיהן זמר אהוב ונערץ על רבות ורבים קיים ככל הנראה יחסי מין מסועפים עם קטינות רבות מבין מעריצותיו. לצד חרדה מפני ניצול מיני של קטינות פרצה גם חרדה מפני "הפללה" ו"תפירת תיקים" לאנשים מצליחים ומעוררי קנאה. בראשית שנת 2014 יצא לאקרנים הסרט הישראלי "שש פעמים", שכתבה רוונה סגל וביים יונתן גורפינקל.⁴⁵ הסרט, שגרף מייד פרסים, זכה בכיקורו נלהבות⁴⁶ ועורר תהודה רבה.⁴⁷

44 ראו למשל רויטל חובל "הפרקליטות גנזה את התיק נגד אייל גולן" הארץ (5.2.2014) www.haaretz.co.il/news/law/1.2236318

45 ראו למשל "שש פעמים" ויקיפדיה שש פעמים he.wikipedia.org/wiki/שש_פעמים

46 ראו למשל אורי קליין "שש פעמים הוא הישג קולנועי מרשים" הארץ (7.12.2013) www.haaretz.co.il/gallery/cinema/movie-reviews/premium-1.2182662

47 ראו למשל שני ליטמן "למה יונתן גורפינקל, הבמאי של "שש פעמים", יצר סרט על ניצול מיני" הארץ (5.12.2013) www.haaretz.co.il/gallery/cinema/premium-1.2182291

הוא מציג קבוצה של נערים מתבגרים אשר מספקים את סקרנותם המינית וכוונים את גברותם באמצעות שימוש סדרתי בנערה מוחלשת, בודדה וצמאה לתשומת לב. הנערים מרבים לצפות בסרטים פורנוגרפיים ורואים בנערה הזדמנות לנסות את התנוחות מן הסרטים ולהוכיח לעצמם את גברותם. הנערה, שאינה מוצאת דרך אחרת לזכות במעמד חברתי, "מסכימה", "משתפת פעולה" ואף "מפתה" את הנערים, שמעבירים אותה מיד ליד כחפץ מיני אשר מאבד מערכו בכל שימוש.

הסרט מעורר שאלות נוקבות בדבר חוסר מעורבותם של הורים בחינוכם המיני של ילדיהם ומציג את אוזלת היד החברתית נוכח הפורנוגרפיה השולטת באינטרנט. הנערים הצעירים מוצגים כחסרי אמתיה לזולתם, והוריהם – כמי שמפחדים להתמודד עם חינוך ועם ערכים. החברה הישראלית משתקפת בסרט כחומרנית, מעמדית, מנוכרת וחסרת סולידריות או מחויבות אמיתית לכבוד האדם. הצגת הסרט בבתי הקולנוע עוררה מבוכה וחרדה בקרב צופים שהם הורים לצעירים וצעירות, ומשרד החינוך החליט שלא להביאו לבתי הספר מחשש שיהיה למערכת קשה להתמודד עם מסריו.

ב־25 במרץ 2014 התפרסמה ידיעה בדבר חקירת תלונה על אונס קבוצתי שביצעו, על פי הנטען, שבעה נערים בקטינה בת 13.48 הורי הנערים מיהרו לתקוף ולטעון כי הנערה היא שיזמה את יחסי המין עם בניהם, כי הנערים רק קיימו יחסי מין לגיטימיים בהסכמה עם נערה בת גילם, וכי האשמות שווא חמורות נגד קטינים נורמטיביים הורסות את חייהם.⁴⁹ הידיעה על אודות אונס קבוצתי בקרב קטינים וכן תגובת ההורים נשמעו לרבים לא רק כחזרה מדויקת על ידיעות ותגובות דומות שהתפרסמו פעמים מספר בעבר הקרוב, אלא גם כהמחשת מסריו הקשים והמבלבלים של הסרט "שש פעמים". כל אלה עוררו תגובות של זעם, תסכול ומבוכה מגדריים.⁵⁰

בד בבד עם הידיעה הזאת התפרסם ב־24 במרץ 2014 בכל אמצעי התקשורת הישראליים כי שבוע קודם לכן הוגשה במשטרה תלונה נגד השר סילבן שלום בגין הטרדה מינית שביצע, על פי הנטען, 15 שנים קודם לכן בעובדת במשרדו.⁵¹ סילבן שלום נתפס באותם ימים כמועמד

48 ראו למשל גלעד מורג, נעמה כהן פרידמן ואיתי בלומנטל "חשד: שבעה נערים מת"א אנסו בת 13" *ynet* (25.3.2014) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4502967,00.html.

49 ראו למשל גלעד מורג ואיתי בלומנטל "האונס קבוצתי בת"א: היא יזמה, בני אינו אנס" *ynet* (25.3.2014) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4503032,00.html.

50 עומרי אפרים ושחר חי "אונס קבוצתי: עם הווסטאפ, לילדים אין הגנה" *ynet* (26.3.2014) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4503305,00.html; מאיה פולק "אונס קבוצתי: האם התרבו המקרים?" *onlife* (31.3.2014) www.onlife.co.il/news/society/sexual-violence/74002; וילף "תלמידים לשר: להסדיר את נושא החינוך המיני" *nrg* (28.3.2014) www.nrg.co.il/online/; רותי יוסטוס סגל "מכתב פתוח לנערים שאנסו את הילדה: טור דעה" 1/ART2/570/021.html; פרנסיס פרוגי (28.3.2014) www.frogi.co.il/news-opinions/8721.html; צפי סער "כשהגברים חושפים את הצד המגוחך של הסקסזים" *הארץ* (16.4.2014) www.haaretz.co.il/gallery/mejunderet/ premium-1.2297914 (דיווח על הפגנות והתארגנות בשם "מפסיקות לשתוק עכשו תורכם" שנוצרו בעקבות פרשת האונס הקבוצתי).

51 ראו למשל אביאל מגנזי "פרשת הטרדה: השר שנגדו הוגשה תלונה – סילבן שלום" *ynet* (24.3.2014) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4502760,00.html.

מוביל לנשיאות המדינה. בעקבות העיסוק האינטנסיבי בידיעה, שהעלתה לזיכרון הקולקטיבי את הטלטלה של הרשעת הנשיא השמיני משה קצב בשורה של עבירות מין,⁵² בכירים במערכת הפוליטית משכו את תמיכתם בשלום. שלום הבין כי לא יוכל להתמודד על תפקיד הנשיא, ומקץ חודשיים, ב־21 במאי 2014, התבשר הציבור על פרישתו מן המירוץ.⁵³ המתלוננת על ההטרדה המינית ידעה, בהגישה את תלונתה, כי חלה עליה התיישנות, וכי לא יהיה ניתן להעמיד את שלום לדין ולבחון את אמיתות עדותה. בחירתה להגיש את התלונה בכל זאת עוררה התמרמרות בקרב שלום, מקורביו ואזרחים רבים שחשו כי די במילה לא מוכחת של אישה כדי להרוס את חייו של גבר מצליח. קולות רבים טענו כי העצמת הנשים בישראל הרחיקה לכת והביאה לפגיעה לא מידתית בגברים.⁵⁴ בתוך כך, ב־18 במאי 2014 חשפה התקשורת הישראלית כי מתמודד אחר על הנשיאות, חבר הכנסת מאיר שטרית, חתם על הסכם סודי עם עובדת משק הבית שלו, שלפיו היא תקבל רבע מיליון שקלים מסיבות ששטרית סירב לפרט.⁵⁵ ב־11.6.2014, מקץ כשלושה שבועות של עניין ציבורי, בישרה התקשורת כי ההסכם הסודי נועד להבטיח שעובדת משק הבית של שטרית לא תגיש את תלונתה על הטרדה מינית מצד המועמד לנשיאות שכמעט נבחר לנשיא המדינה.⁵⁶ הסערה שפרצה סביב הצבעתם של רבים באופוזיציה בעד מאיר שטרית עוררה מבוכה וזעם.⁵⁷ עם זאת היו מי שהטילו דופי בעובדת משק הבית בטענות ש"סחטה" את

- 52 ראו למשל "משה קצב" ויקיפדיה משה_קצב http://he.wikipedia.org/wiki/משה_קצב
- 53 ראו למשל מורן אזולאי "נתניהו לא תומך: שלום לא ירוץ לנשיאות" **ynet** (21.5.2014) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4522130,00.html
- 54 ראו למשל: "אני מתחילה להרגיש שיש כאן איזה מלחמה... אני אגיד לכם את מה זה מזכיר לי: את הגליוטינה בפריז שישבו הנשים הסורגות, וראו איך מעלים אנשים לגליוטינה. סרגו ונהנו". "עכשיו בעצם אמור כל גבר את כל ענייניו לנהל בדלתיים פותחות, לא להיות סגור עם נשים." "מקומם אותי שיכולה אישה לצוץ משומקום אחרי 15 שנה ולהתלונן... (למישהו באולפן? – "רועי תיזהר, אתה לא יודע מה יצוץ")." "במלחמת המינים הנשים – אני טוענת – עוברות את הגבול". "תרבות של הפחדה". "חשוב להבין: אנחנו הנשים – רובנו – מתקוממות נגד העליהם שנעשה בפרשת חיים רמון עם סיפור הנשיקה. גועל נפש מסיפור אורלי אינס שעמדה בכיכורת והגנה על הנשים." "מה זה הדבר הזה שנשים יכולות לעשות מה שהן רוצות בחסות של אנונימיות? תתגלי בשמך... אני באמת כאישה מתביישת בתופעה הזו". תוכנית הרדיו של ררדה רזיאל ז'קונט **103fm** (25.3.2014) <http://103fm.maariv.co.il/programs/Media.aspx?ZrqvnVq=>
- בהטרדה מינית: 'מאוד מעריכה אותו' וואלה! (24.3.2014) <http://e.walla.co.il/item/2731979>
- "לונדון את קירשנבאום" (ערוץ 10, 23.3.2014, מדקה 9:36) <http://lnk.nana10.co.il/>
- www.mako. (26.3.2014) **mako** "שלוש – שלום?" [Article/?ArticleID=1046301](http://www.mako.com/Article/?ArticleID=1046301); יורי גנקין "לסילבן – שלום?" [Article/?ArticleID=1046301](http://www.mako.com/Article/?ArticleID=1046301); אמיר אורן "טרנסילבניה" www.haaretz.co.il/opinions/premium-1.2278206 (24.3.2014)
- 55 ראו למשל דורון הרמן "מדוע נחתם הסכם סודי בין ח"כ שטרית לעובדת משק הבית שלו?" **נענע10** (18.5.2014) <http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=1056910>
- 56 ראו למשל יניב קובוביץ ויהונתן ליס "הסכם החשאיות של ח"כ שטרית: עוזרת הבית טענה שהטריד אותה מינית" **הארץ** (5.2.2014) www.haaretz.co.il/news/law/1.2346540
- 57 ראו למשל שמואל רוט "באופוזיציה מתנצלים: 'זו הייתה טעות ללכת עם שטרית'" **kooker** (12.6.2014); יהונתן ליס "ח"כים מתחרטים על התמיכה בשטרית: 'היה טיפשי'" **הארץ**

המועמד לנשיאות, שדרשה וקיבלה דמי לא יחרץ, ושהעדיפה את רווחתה הכלכלית על פני שקיפות, הליך משפטי פתוח ופסק דין גלוי.

בעקבות שתי הפרשות (סילבן שלום ומאיר שטרית) הביעו קולות לא מעטים בשיח הציבורי סלידה מן השימוש שנשים עושות בכלים המשפטיים העומדים לרשותן כדי לפגוע בגברים מצליחים באופן שהם אינם יכולים להתגונן בפניו.⁵⁸ האיזון המגדרי, כך נטען, הופר, ונשות ישראל נטלו לעצמן כוח רב מדי שהן מפעילות נגד גברים שהפכו להיות קורבנות חסרי ישע. המצוקה העמוקה שליוותה את פרשת קצב התעוררה לחיים חדשים, וישראלים רבים חשו בלבול, מבוכה וחרדה נוכח מה שנתפס כקלות הבלתי נסבלת שבה ניתן "לחסל" את הקריירה של גבר מצליח בטענה שפגע מינית באישה.

אני טוענת שהפאניקה המגדרית סביב האישה מקריית גת פרצה בשל החרדה הכפולה מפני ניצול מיני של קטינים ושל כפיפים מצד אחד, ובשל מעורבותם והאשמתם של אנשי ציבור בולטים (כולל "זמר מפורסם") בפגיעות מיניות מצד אחר. אפרט:

הידיעות התכופות על אודות מעשי אונס קבוצתיים של קטינים מעוררות מבוכה וחרדה מגדריים. התנהגותן ה"חופשית" של נערות צעירות, הכוללת יציאה לבילויים, שתיית משקאות חריפים ויזום מגעים מיניים, שינתה "סדרי בראשית", ורבים אינם יודעים כיצד להגדיר את גבולות המותר והאסור; הלגיטימי והלא ראוי; החוקי והפלילי.⁵⁹ רבים מיטלטלים בין המוסרנות המסורתית ובין תפיסות "פתוחות", "נאורות", "ליברליות" ואף "פמיניסטיות" של נשיות ומיניות נשית. בתוך כל אלה, אם נערה יוצאת עם קבוצת נערים לבילוי הכולל שתייה והתגפפות, היכן יש למתוח את גבולות הנורמטיבי? כיצד על הנערים לדעת מתי הם חוצים את הגבול, פוגעים בנערה ומסכנים את עצמם? האם ראוי להפליל נערים צעירים שבסך הכול

12.6.2014) (12.6.2014) www.haaretz.co.il/news/politi/1.2346717; ריאיון רדיופוני של יעוז הנדל וספי עובדיה עם שלי יחימוביץ' ("מצד שני" גל"צ 12.6.2014) (על פרשת שטרית ועזרת הבית: "ההתכנסות סביבו הייתה טעות").

ראו למשל מקורות לעיל בה"ש 54.

58 59 צפי סער "גברים תתרגלו, יש גבולות חדשים ביחסים עם נשים" הארץ (14.11.2014) www.haaretz.co.il/gallery/mejunderet/premium-1.2483859; מלכיאלה פייג' "היי אקטיבית ואל תחכי לו. יחסי המינים השתנו" ynet (17.11.2014) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4592736,00.html; שלומית לסקי "נשים שמתחילות עם גברים: מדליק או מרתיע?" ynet (2.7.2008) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3561678,00.html; סטס סגין "נשים תפסיקו להפחיד אותנו" onlife (טור דעה) (12.2.2011); מיקי גלר "ברוכים הבאים לשנת 2014, אונס קבוצתי בכל מקום: דעה" פרוגי (28.3.2014) www.frogi.co.il/news-opinions/8722.html; טליה פלד קינן "מלחמת המינים: כשאת אומרת לא, למה את מתכוונת?" nana10 (3.7.2011); טליה פלד קינן "מלחמת המינים: הטרדות מיניות במקום העבודה" nana10 (4.7.2011); טליה פלד קינן "מלחמת המינים: מבוכת בני הנוער" nana10 (6.7.2011); יאיר נתיב "מהפכה בחיי הלילה: נשים שותות כמו גברים" mako (9.08.2011) www.mako.co.il/men-leisure/alcohol/Article-397d2f44fbda131006.htm; ברק רום "מה זה השתיות האלה" mako (21.10.2009) www.mako.co.il/men-leisure/alcohol/Article-4c517ac34f05811004.htm; מור אלזון "גברים שותים, נשים שוטות" ynet (8.3.2011) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4038792,00.html; גיא גיסר "הבנות הכונות" וואלה! אוכל (25.6.2003) http://food.walla.co.il/item/405156

"זרמו" עם בחורה "חופשית"? ומנגד – האם ראוי להאשים נערה צעירה שרוצה לממש את זכויותיה לחופש ולהתנסות, ובעצמה אינה יודעת היכן וכיצד להציב גבולות? בשל מבוכה מגדרית קשה זו, הנובעת משינויי עומק שטרם התלבנו עד תום, אירוע קריית גת סיפק התרחשות שבה ניתן להאשים את האישה הבגירה בכל מה שקשה יותר להאשים נערות צעירות: בפיתוי, בהפקרות, בפריצות, בהחטאה ובזיהום. האירוע סיפק סיפור שניתן להבנותו כפשוט וברור, שבו ניתן לשפוך את הזעם המוסרני על אישה סוטה ולטהר את הנערים שנפלו ברשתה. האירוע סיפק הזדמנות לחזור על סיפור מוכר וידוע של לילית, מכשפה, זונה, אשר אורבת לצעירים ופוגעת בהם. זהו סיפור המאפשר להתלכד סביבם ונגדה ולהשתתף בהגנת הקטינים מפני סכנה ברורה ופשוטה. במצב כזה של טובים נגד רעה אפשר לצאת למאבק ברור ולשמוח בניצחון החיוב על השלילה. במילותיו של דייוויד גרלנד:

האינטנסיביות של האימה והסלידה הנוכחיות ממי שפוגעים בקטינים קשורה ברגשי אשם לא מודעים בשל הזנחה הורית ואמביוולנטיות נרחבת בעניין סקסואליזציה של התרבות המודרנית. מטרות לפאניקה מוסרית אינן נבחרות באקראי: הן שעירים לעזאזל תרבותיים שהתנהגותן הסוטה מבחילה את קהל הצופים בעוצמה רבה בדיוק משום שהיא נוגעת בפחדים אישיים ובתקוות לא מודעות.⁶⁰

לצד זאת התלונות נגד אייל גולן וסילבן שלום והידיעה על אודות ההסכם הסודי של מאיר שטרית עוררו תחושת התערערות של הסדר התקין והממלכתיות הציבורית המוכרת. הם איימו להפוך את פרשת קצב הכאובה מאירוע חד-פעמי חריג לשגרת חיים. הם עוררו את החשש שמא רבים בקרב נבחרי הציבור ואהוביו פוגעים בנשים כעניין שבשגרה, ומנגד, בחרדה משלימה – את החשש שמא נשים אנונימיות "תופרות תיקים" ומפילות גברים טובים בפח שלא ניתן להתגונן מפניו. הם עוררו את החשש שמא נשים תמיד יכולות ליצור את הרושם שהן קורבנות של תקיפות מיניות גבריות, ותמיד יכולות "להפלייל" ו"לסרס" כל גבר.⁶¹ בין כך ובין כך נפגע המרחב הציבורי. בשל אלה סיפק אירוע קריית גת הוכחה חד-משמעית ומוחצת שגם נשים פוגעות בגברים; שנשים יכולות לנצל מינית גברים כשם שגברים מנצלים מינית נשים; שגם נשים יכולות להיות רעות וגם גברים יכולים ליפול קורבן לטורפות מיניות; שנשים אינן בהכרח תמיד טובות ומסכנות; שיש ויש נשים מיניות שליליות אשר טורפות גברים, ולכן אין סיבה להאמין לכל תלונה לא מוכחת של אישה על פגיעה מינית מצד גבר. בכל המובנים הללו הפאניקה המוסרית סביב האישה מקריית גת אפשרה להתגבר (לכאורה, לזמן מה) על מבוכה, בלבול, חשש וחרדה מגדריים ולשוב ולהתלכד סביב המובן מאליו הפטריארכלי המסורתי, המוכר והשגור: כשקבוצת צעירים מקיימת קשר מיני עם אישה, אין זה אונס קבוצתי אלא פיתוי, הדחה, זיהום והחטאה שלהם בידי לילית בעלת אובססיה מינית; לא

60 David Garland, *On the Concept of Moral Panic*, 4 CRIME, MEDIA, CULTURE 9, 15 (2008)

61 ראו למשל מקורות לעיל בה"ש 54 ו-59.

כל נבחר ציבור או ידוען הוא תוקפן מיני ולא כל אישה היא קורבן; יש גם נשים תוקפניות מינית וגברים שנופלים קורבן למיניותן המופקרת. הסטראוטיפים הוותיקים אינם שקריים, והתקינות הפוליטית הפמיניסטית המערערת מושכלות יסוד אינה נכונה. מהפך מגדרי כזה לא היה יכול להתרחש סביב אירוע שבו היו מעורבים עשרות או מאות גברים בוגרים ואישה אחת. אשר לאירוע מיני שבו מעורבים גברים בוגרים רבים, קולות רבים היו טוענים שהאישה היא הקורבן. פרשת האישה מקריית גת יכלה להפוך ל"אירוע לילית" מפני שהגברים המעורבים היו ברובם נערים צעירים. גילם אפשר למרבית הציבור להתייחס אליהם כאל קורבנות, ילדים רכים וחסרי ישע, ולעצום עיניים לעדות המפורשת שדווקא הם, בחבורות גדולות, היו תוקפנים וכפו את עצמם על האישה, אף שהייתה מבוגרת מהם. בתום הפרשה והפאניקה לא זו בלבד שסיפור לילית נותר חזק, הוא אף התחזק, לאחר שהאישה מקריית גת הדגימה אותו והוכיחה את תקפותו. הוא ממשיך להלך אימים על בני אדם ובנות חוה ומונע מרבים מהם לזהות סיפורים מבארים חלופיים. זמינותו הפתיינית ואחיותו האיתנה בלא-מודע הקולקטיבי מונעים מנשים ומגברים רבים לשקול שמא האישה מקריית גת לא הייתה התגלמות אימתנית של לילית מזיקה ומסוכנת, אלא אישה מוחלשת שנפלה קורבן לניצול סקסיסטי; ניצול שמבטא תרבות פטריארכלית מיזוגנית ופורח בחסות עצימת עיניים שיטתית של הציבור הרחב והממסד גם יחד.

2. השלכות משפטיות

כאמור, הראיתי במקום אחר שיש שפאניקה מוסרית (לרבות מגדרית) מובילה להכשרת כלים משפטיים חריגים, בעייתיים או חדשניים, שנכנסים לשימוש משפטי והופכים לחלק משיטת המשפט.⁶² כך משפיעה הפאניקה על המשפט ומותירה בו את חותמה. אני מציעה שהגשת כתב אישום נגד האישה מקריית גת בגין "מעשי סדום" בנערים צעירים היא פלישה של הפאניקה המוסרית המגדרית אל תחום המשפט, או אם תרצו, ניצול הפאניקה כדי להכשיר כלים משפטיים חריגים כדי להשיג הישגים אידאולוגיים.

פרק עבירות המין בחוק העונשין הישראלי הוא ישן ומיושן.⁶³ עם זאת הוא מציג היגיון שיטתי וברור. העיקרון המנחה את הוראות עבירות המין של חוק העונשין הישראלי הוא הגנה על כל אדם (גבר או אישה) שנעשו בו מעשים מיניים אסורים, ובעיקר על כל אדם (גבר או אישה) שגופו נחדר מינית באופן אסור. מעשים מיניים אסורים הם כאלה שנעשו בגוף האנושי שלא מתוך הסכמה חופשית אמיתית של בעל/ת הגוף. צעירים עד גיל 14 מוגדרים כמי שאינם כשירים כלל להסכים למעשים מיניים, ולכן כל מעשה מיני שמבוצע בהם הוא אסור ופלילי.

62 Kamir, ה"ש 4, בעמ' 60–67, 175–203. ראו גם COHEN, לעיל ה"ש 16.

63 אורית קמיר "ואם בעל – קנה: טרמינולוגיה 'בעילה' בעבירות המין בשיח המשפטי הישראלי" פלילים 121 (1998); אורית קמיר, "יש סקס אחר – הביאוהו לכאן": עבירת האינוס בין כבוד (honor), שוויון וכבוד האדם (dignity) "משפט וממשל ז' 669 (2004). ראו גם דנה פוגץ' "קרימינליזציה של גינוני חיזור מקובלים? מרמה, טעות הקורבן, והסכמה לעניין עברות מין" מגמות בפלילים 149 (אלי לדרמן עורך, 2001); עמית פונדיק "בין מרמה לכפייה: על עבירת האונס במרמה לגבי מיהות העושה" עיוני משפט לו 215 (2013).

במילים פשוטות: מי שחודר מינית לתוך גופו של אדם שטרם מלאו לו 14, או מבצע באדם כזה מעשה מיני ללא חדירה – עובר על החוק, ולא חשוב אם החודר או הנחדר הוא גבר או אישה. מבחינה טרמינולוגית, חדירה אסורה לפה או לפי הטבעת (של גבר או של אישה) מכונה בחוק "מעשה סדום"⁶⁴, ואילו חדירה אסורה לנרתיק מכונה "אונס"⁶⁵. מעשים מיניים אסורים שאינם כוללים חדירה אל תוך הגוף ונעשים על פניו נקראים בחוק "מעשים מגונים"⁶⁶ (וגם "הטרדה מינית").⁶⁷ "פגיעה מינית" ו"תקיפה מינית" הן מונחים שאינם מופיעים בחוק הישראלי, ומשמשים בשיח הציבורי להתייחסות כללית לכל סוגי המעשים המיניים האסורים. הניתוח המשפטי של ההתרחשות בקריית גת פשוט. על פי החוק הישראלי, אם האישה מקריית גת נגעה נגיעה מינית בגופם של צעירים שטרם מלאו להם 14 שנים, כשהיא מודעת לגילם, היא חשודה בביצוע "מעשים מגונים". העונש על מעשים כאלה יכול להגיע לשבע שנות מאסר לכל מעשה ומעשה, ואם נעשו בנסיבה מחמירה (למשל בחבורה של פוגעים) – אף לעשר שנות מאסר לכל מעשה. כזה בדיוק היה המצב גם לו הייתה גבר והם היו נשים, או אם כולם היו גברים או נשים. אילו החדירה אצבע (או חפץ) אל תוך פי הטבעת של צעירים שטרם מלאו להם 14 שנים, כשהיא מודעת לגילם – הייתה חשודה בביצוע "מעשי סדום", שעונשם יכול להגיע לשש-עשרה שנות מאסר לכל מעשה ולעשרים שנות מאסר אם נעשו בנסיבה מחמירה (למשל בחבורה של פוגעים). כזה בדיוק היה המצב גם לו הייתה גבר והם היו נשים, או אם כולם היו גברים או נשים.

אם מישהו מהנערים שגילו 12 שנים ומעלה החדיר לנרתיק של האישה איבר מין, אצבע או חפץ ללא הסכמתה החופשית, והוא היה מודע לכך שהיא אינה מסכימה הסכמה חופשית, הוא חשוד בביצוע אונס; העונש על מעשה כזה יכול להגיע ל-16 שנות מאסר לכל חדירה, ועל חדירה שנעשתה בנסיבה מחמירה כמו בחבורה או בשימוש באימים או באלימות – 20 שנות מאסר. אם מי מן הנערים שגילו 12 שנים ומעלה החדיר לפי הטבעת של האישה או לפיה איבר מין (או לפי הטבעת שלה אצבע או חפץ) ללא הסכמתה החופשית, והוא היה מודע לכך שהיא אינה מסכימה, הוא חשוד בביצוע מעשה סדום; העונש על מעשה כזה יכול להגיע ל-16 שנות מאסר לכל חדירה, וחדירה שנעשתה בנסיבה מחמירה של חבורה או בשימוש באימים או באלימות – 20 שנות מאסר. אם מישהו מן הנערים שגילו 12 שנים ומעלה עשה בגופה של האישה מעשה מיני שאינו כולל חדירה, ללא הסכמתה החופשית, והיה מודע לכך שהיא אינה מסכימה הסכמה חופשית, הוא חשוד בביצוע מעשה מגונה; העונש על מעשה כזה יכול להיות שבע שנות מאסר לכל מעשה ומעשה, ומעשה שנעשה בחבורה – אף עשר שנות מאסר.

על פי המתואר בתקשורת, האישה מקריית גת אפשרה לנערים לחדור אל תוך הנרתיק שלה ואל פיה. בחלק מן המקרים היא נגעה באיבר מינו של צעיר כדי לעוררו. הדברים התרחשו בנוכחות כמה נערים, ולכן ייתכן שהם נעשו בנסיבה מחמירה. היא לא החדירה אצבע או חפץ

64 "מעשה סדום" על חלופותיו מוגדר ונאסר בסעיף 347 לחוק העונשין.

65 "אונס" על חלופותיו מוגדר ונאסר בסעיף 345 לחוק העונשין.

66 "מעשה מגונה" על חלופותיו מוגדר ונאסר בסעיפים 348 ו-349 לחוק העונשין.

67 החוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998, סעיף 3(א)(2).

אל תוך פי הטבעת של איש מהם. הגוף היחיד שנחדר בכל ההתרחשויות, הן דרך הנרתיק והן דרך הפה, היה גופה של האישה. גופו של אף אחד מן הנערים לא נחדר. המשמעות המשפטית היא כי באשר לנערים שטרם מלאו להם 14 שנים, והאישה ידעה שטרם מלאו להם 14 שנים, היא חשודה בביצוע מעשים מגונים, וייתכן שבנסיבה מחמירה. אם היו מעשים, כטענתה, שנערים בני 12 ומעלה עשו בה שלא היו בהסכמתה החופשית, ובידיעתם על היעדר הסכמה חופשית, הם חשודים כמעשי אונס וסדום. אולם פרקליטות מחוז הדרום האשימה את האישה מקריית גת לא רק בביצוע מעשים מגונים, אלא גם בביצוע שורה של מעשי סדום בנערים שטרם מלאו להם 14 שנים⁶⁸ זאת אף שאין זכר לטענה כי היא החדירה אצבע או חפץ לפי הטבעת של מי מהם.⁶⁹ על פני הדברים זוהי האשמה תמוהה. התמיהה גוברת עוד יותר כשמתברר כי לשם האשמתה במעשי סדום בחרה הפרקליטות להשתמש שימוש בעייתי מאוד בסעיף נידח ומוקשה בחוק העונשין, סעיף 350.

סעיף 350 לחוק העונשין קובע כי "לעניין עבירה לפי סימן זה, אחת היא אם העושה עשה את המעשה או גרם שהמעשה ייעשה". מאמר זה אינו המקום לעקוב אחרי ההיסטוריה המוקשת והבעייתית של סעיף זה.⁷⁰ לצורך הדיון הנוכחי ניתן להסתפק בקריאת הסעיף כפשוטו. הסעיף קובע כי אפשר להגדיר מעשה מיני כאסור בין שמי שחשוד ונאשם במעשה ביצע אותו, ובין שהוא גרם לו להיעשות בלא שעשה אותו בעצמו.⁷¹

68 ראו ידיעה מאותו יום: שירלי סיידלר "כתב אישום נגד האישה מקריית גת: 'גרמה לקטינים לבצע בה מעשי סדום' הארץ (11.6.2014) www.haaretz.co.il/news/law/1.2345801 (קיבלתי אישור ואימות לאמור בידיעה זו מפי עורכת הדין אשר הייתה אחראית לייצוגה של הנאשמת).

69 כך נמסר לי מפי הסנגוריה הציבורית אשר מייצגת את האישה. גם הדיווחים המפורטים הרבים בתקשורת, וגם אלה שנכתבו על ידי כתבים משפטיים, לא הכילו מעולם שום התייחסות לטענה על אודות החדרת אצבע של האישה לתוך גופי הנערים.

70 להתייחסות ביקורתית להיסטוריה חקיקתית זו ראו אסף הרדוף "אינוס מרחוק או רחוק מאינוס? על מחוקק אדיש, על תביעה יצרנית ועל דיני האונס, מטרם וגבולותיהם" עלי משפט יג 65, 80–81 (2016). הרדוף קובע כי "לידת סעיף 350 נבעה מחיזיון משפטי שלא התממש. אילו הוגדר 'מעשה מגונה' כפי שמוגדר כיום, לא היה הסעיף נולד כלל. חשיבותו הייתה רק לעולם שבו מעשה מגונה יוגדר, כמוצע, כנגיעה באיבר מוצנע של הזולת. אולם בתיקון 22, כפי שהתקבל, המונח 'מעשה מגונה' לא הוגדר כלל. סעיף 349 אסר על עשיית 'מעשה מגונה' לשם גירוי, סיפוק או ביזוי מיניים' בנסיבות שונות. תיקון 30, במהלך מזור ולא מנומק שנדמה כמחיקת קולמוס חקיקתי, הפך את הכוונה המיוחדת מתיקון 22 להגדרה והגדיר מעשה מגונה: 'מעשה לשם גירוי, סיפוק או ביזוי מיניים'. בהגדרה ברוחב אינסופי שכזה אין צורך בסעיף 350, שהרי 'מעשה מגונה' אינו תחום כלל מבחינה התנהגותית, נסיבתית ותוצאתית, אלא מוגדר על פי הכוונה המיוחדת המלווה אותו ויכול לכלול כל מעשה, לרבות עידוד אדם לגעת בגופו שלו" (שם, בעמ' 80).

71 כך למשל, אם ראובן דורש משמעון ששמעון יחדיר את איבר מינו לתוך פי הטבעת של שרה בלא הסכמתה, וזה עושה כדבריו, אזי ראובן גרם לביצוע העבירה, וניתן להעמיד אותו לדין בגין מעשה סדום כאילו הוא עצמו החדיר את איבר מינו אל פי הטבעת של שרה. אם ראובן דורש משרה שהיא תכניס את איבר מינו (של ראובן) אל תוך פיה בלא הסכמתה, והיא עושה כן, אזי ראובן גרם לביצוע העבירה, וניתן להעמיד אותו לדין בגין מעשה סדום, כאילו הוא שהיה אקטיבי והכניס את איבר מינו אל תוך פיה.

אולם כדי להאשים את האישה מקריית גת בעשיית מעשה סדום לפי סעיף 350, הפרקליטות מפרשת את הסעיף פירוש רחב אשר חורג מהגיונו של פרק עבירות המין בחוק העונשין. הפרקליטות מבקשת לפרש את סעיף 350 פירוש שיאפשר להעמיד את האישה לדין בגין ביצוע מעשי סדום משום שהיא עודדה נערים שטרם מלאו להם 14 שנים להחדיר את איברי מינם אל תוך פיה. פרשנות מרחיבה זו הופכת את הגיונו של פרק עבירות המין על ראשו, מכיוון שכאמור למעלה, בהקשר של חדירה לגוף, הפרק כולו מגן על האדם שגופו נחדר ולא על מי שחדר אל תוך הגוף. בפרשת קריית גת האדם שגופו נחדר הוא האישה, ולכן על פי הגיונו של חוק העונשין, החשודים במעשי חדירה מיניים אסורים הם בהכרח מי שחדרו אל תוך גופה, ואין כל היגיון בהאשמתה בביצוע מעשה מיני אסור שהוא חדירה אל תוך גופה שלה עצמה. ההתייחסות המחקרית לסעיף 350 אינה שכיחה. אסף הרדוף תוקף את השימוש בסעיף לשם העמדה לדין בגין אינוס של מי שמפתים נשים מרחוק, באמצעים דיגיטליים, להחדיר אצבעות או חפצים אל תוך גופן. הרדוף מבקר בחריפות את השימוש בסעיף זה לשם הפללת אדם בחדירה אל תוך גופו שלו. הוא טוען שנוסחו הרחב והלא מסוים של הסעיף אומנם מאפשר זאת מילולית וטכנית, אך פרשנות זו, כמו פרשנויות אפשריות נוספות, אינה סבירה ולא רצויה מבחינה נורמטיבית. בין השאר הוא אומר את הדברים האלה:

סעיף 350 לחוק העונשין אינו קושר עצמו לעברה פלונית. הוא אינו איסור או הגדרה ברורה, אלא הרחבה לעבירות שבסימן. [...] הוא לא נולד עבור מצב כזה, אך בשלב הניתוח הלשוני הסעיף משייך עצמו לסימן כולו. הבאת אדם אחר לכדי פעולת בעילה עשויה לייצר "אינוס" אם יתקיימו יתר רכיבי העברה. מילולית, סעיף 350 לחוק מכונן לעברייני שמביא אחר לעשיית מעשה. האם אותו אחר עשוי להיות קרבן העברה? למה לא. [...] האם אותו אחר עשוי להיות קרבן העברה והמבצע העיקרי של העברה גם יחד? פרשנות סבירה תהיה שלא, אך לשונית, גרימה היא פעולה רחבה עד אינסוף, ולכן אין מניעה לומר שמי שהביא אישה לבצע פעולת בעילה בגופה שלה, גרם שהמעשה ייעשה בה. גם מבנה זה עומד, אף שלא בהצטיינות, מבחינה פורמאלית.⁷²

על פי הפרשנות שמציעה המדינה בכתב האישום שהוגש נגד האישה מקריית גת, האישה ביצעה מעשים מיניים אסורים כאשר גרמה לחדירה אסורה אל תוך גופה. אילו סברה המדינה כי זוהי פרשנות סבירה, אשר עולה בקנה אחד עם הגיונו של החוק, היא הייתה מאשימה את האישה גם בביצוע מעשי אונס, שהרי היא גרמה לנערים שטרם מלאו להם 14 שנים להחדיר את איברי מינם גם אל נרתיקה. העובדה שכתב האישום מכיל אישומים במעשי סדום ולא באינוס מלמדת כי הפרקליטות מודעת היטב לכך שעל פי החוק הישראלי לא רצוי ולא ראוי להאשים אישה בכך שהיא הביאה גבר (אפילו קטין שטרם מלאו לו 14 שנים) לחדור אל תוך נרתיקה. ואם לא ניתן להאשים אישה בכך שהביאה אדם לחדור לנרתיקה – אזי לא ניתן

72 שם, בעמ' 73. ראו גם ד"ר אורנה אליגון-דר "מי באמת האשם בפרשת המין בקריית גת?" nrg
www.nrg.co.il/online/1/ART2/587/820.html (23.6.2014)

להאשים אותה גם בכך שהביאה אדם לחדור לפי הטבעת שלה או לפיה, מכיוון שכל האיסורים על חדירה מינית אל תוך הגוף מוגדרים הגדרה אחידה. הפרקליטות מנסה לפרש את סעיף 350 כאילו הוא חל על מעשה סדום אך לא על אונס, אך אני מודה שאינני מצליחה להבין טיעון פרשני זה והוא מופרך בעיניי. הטיעון המוזר הובא על ידי עו"ד סיגל קוגוט במהלך דיון בכנסת:

כי פרקליטות המדינה החליטה שבגלל ההגדרות בסעיפים 345 ו-346 על מעשה סדום ובעילה, הצורה של ההגדרות הללו, של אבר המין הנשי ופי הטבעת, לכן קשה לה לפרש את סעיף 350 באופן שהיא תעמיד לדין אישה שגורמת את זה, בין לקטין ובין לבגיר, ופרקליטות המדינה מפרשת שזה חל רק במקרה שהגרימה היא לפי הטבעת, כלומר התנוחה היא שמשנה, ובמעשה מגונה זה חל היום בכל מקרה, בין בו ובין באדם אחר. כלומר המצב המשפטי היום הוא עיוות. הכנסת ראתה בזה אקוויוולנטיות, אך הסעיף היום מפורש בצורה מעוותת בגלל תנוחות שונות. הפרקליטות סבורה שסעיפים מסוימים נכנסים בהגדרה וסעיפים אחרים לא, ושמעשה מגונה הוא בכל מקרה גם המעשה, שקיים היום בכל מקרה, ועליו גם יש, אולי, יותר פסיקה.⁷³

זאת ועוד, שאלת הצורך בהפללת "אונס בידי אישה" עולה על סדר היום הציבורי מדי פעם, כשמתגלה פרשייה של אישה בגירה המנצלת מינית קטינים.⁷⁴ הפללת התנהגותה של אישה, כשזו גרמה לאדם אחר בכלל – ולקטין בפרט – לחדור אל תוך גופה בלא הסכמתו החופשית, עמדה בשנת 2010 לדין בבית המחוקקים ולא נחקקה. אי-חקיקה זו היא בבחינת הסדר שלילי, כלומר משמעותה שהחוק אינו מכיל איסור כזה.

בשנת 2009 הניחו חברי הכנסת זבולון אורלב ורונית תירוש על שולחן הכנסת הצעת חוק שתאפשר האשמה באונס של אישה אשר גרמה לגבר לחדור אל תוך גופה. ההצעה עברה בקריאה ראשונה.⁷⁵ בדברי ההסבר להצעת החוק מבאר משרד המשפטים כי הצעת החוק נחוצה משום ש"כיום לא נעשה שימוש בהוראת סעיף 350 כדי להעמיד לדין נשים העושות מעשה בנפגע שהוא גבר – מעשה שלו היה מבוצע בידי גבר בנפגעת שהיא אישה, היה מהווה עבירת אינוס". כלומר: משרד המשפטים מצהיר (גם אם בלשון מעורפלת) כי לא ניתן להשתמש בסעיף 350 כדי להעמיד לדין אישה בטענה כי היא גרמה לגבר לחדור אל תוך גופה. לשם כך הוא מציע לתקן את החוק כדי לאפשר העמדה לדין כזו.

73 פרוטוקול ישיבה מס' 168 של הוועדה לחוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-18 (2.3.2010).

74 ראו למשל התעוררות ציבורית כזו בשנת 2004: אריק בנדר "פיתוי קטין בידי אישה – אונס" nrg (5.7.2004) www.nrg.co.il/online/1/ART/751/135.html; ובשנת 2008: אבירם זינו וטל רבינובסקי "מדוע אונס של גבר אינו מוגדר בחוק כאונס?" ynet (14.4.2008) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3531312,00.html.

75 הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 106) (אינוס על-ידי אישה), התש"ע-2009, מס' פ/18/540; אריק בנדר "אושר: נשים יואשמו באינוס קטינים" nrg (27.10.2009) www.nrg.co.il/online/1/ART1/959/098.html.

הצעת החוק נתקלה בהתנגדות עזה מטעמים משפטיים וחברתיים (שיוצגו להלן), ולכן תיקנו אותה המציעים אורלב ותירוש, שתחול רק מקום שבו אישה גורמת לקטין שטרם מלאו לו 14 לחדור לגופה.⁷⁶ משרד המשפטים התנגד לתיקון ההצעה וטען כי אין ולא צריך להיות הבדל בין גרם אונס בידי אישה לגבר ולקטין. למרות התנגדות משרד המשפטים נדונה הצעת החוק המתוקנת, אשר הציעה להפלייל באונס רק מי שגרמה לקטין לחדור לגופה, בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת לקראת קריאה שנייה ושלישית.⁷⁷ אולם הליכי החקיקה הופסקו בשל התנגדות ציבורית עזה, והליך החקיקה לא הושלם.⁷⁸ משמעות הדבר היא כאמור כי נותר על כנו המצב המשפטי שעל פיו לא ניתן להעמיד לדין אישה בגין גרימה לגבר (כולל קטין) לחדור לגופה.

הטעמים להתנגדות הציבורית לחקיקה היו רבים והוצגו בין השאר בניירות עמדה שהגישו לוועדה ד"ר לימור עציוני וגב' ורד סוויד, יועצת ראש הממשלה למעמד האישה.⁷⁹ עיקר הטיעון הוא כי המילה "גרימה" היא רחבה ולא מסוימת, והכנסתה לחוק בהקשר זה תאפשר לכל גבר שיועמד לדין בגין אינוס לטעון כי האישה היא ש"גרמה" לו לחדור אל גופה, ולכן יש להגיש כתב אישום נגדה ולא נגדו. כל פרט בהתנהגות האישה או בהופעתה או בלבושה עלול להפוך לעילה לטענה כי היא "גרמה" לאונס, ומשמעות הדבר היא כי כדי להוכיח את חפותה באישום של "גרם אונס" תצטרך נאנסת להוכיח כי היא בתולה ונזירה טהורה וצנועה. תיקון כזה עלול אפוא להרתיע נשים מהגשת תלונות על מעשי אונס מחשש שמא הן יאשימו אותן אנסייהן ב"גרם האונס" והן תועמדנה על כך לדין. נוסף על זה, תיקון כזה ישיב על כנן תפיסות מסורתיות שעל פיהן אישה שאינה בתולה וצנועה מזמינה אונס ואשמה בו.

מבחינה משפטית מושגית תיקון המכניס את המושג "גרימה" אל לשון החוק בהקשר זה הופך את עבירת האינוס מעבירת התנהגות לעבירת תוצאה ומחייב המשגה חדשה המתייחסת לשאלה כיצד נבחנת תוצאה כזו בכלים משפטיים.

במילים פשוטות, כל ארגוני הנשים בישראל התאחדו בטענה כי הצעת החוק להפלייל "גרם אונס" בידי אישה (הצעת חוק שאפשר לראות בה ביטוי לחרדה של פטריארכייה מאוימת מפני "מעשה לילית") היא תגובת נגד (backlash) המתגלמת במהלך חקיקתי. הצלחת ארגוני הנשים והפסקת הליכי החקיקה עוררו תסכול וזעם בקרב כמה גברים אשר חשו כי נשים בכלל

76 ראו למשל עמדת 32 ארגונים פמיניסטיים שהתנגדו להצעת החוק המלאה, אך לא לזו המתייחסת רק לאונס אישה בידי קטין: www.1202.org.il/template/.

77 פרוטוקול מס' 168, לעיל ה"ש 73.

78 פרנסס רדאי "בין אונס לאונס" הארץ דעות (8.3.2010) www.haaretz.co.il/opinions/ 1.1192398.

79 לימור עציוני "דף עמדה בנושא הצעת חוק העונשין (תיקון מספר 106) (אינוס על ידי אישה) תש"ע-2009" www.knesset.gov.il/committees/heb/material/data/H23-02-2010_8-43-55_limor230210.doc; מורד סוויד, מנהלת הרשות לקידום מעמד האישה במשרד ראש הממשלה לוועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת "חוות דעת בנושא הצעת חוק העונשין (תיקון מספר 106) (אינוס על ידי אישה), התש"ע-2009" (15.2.2010) www.knesset.gov.il/committees/heb/material/data/H16-02-2010_15-32-48_maamadaeisha.doc. ראו גם התייחסותם של 32 ארגוני הנשים, לעיל בה"ש 76, ופרופ' פרנסס רדאי, לעיל בה"ש 78.

ופמיניסטיות בפרט השיגו לעצמן עוצמה רבה מדי במאבקן נגד גברים, וכי גברים בישראל היום סובלים מקיפוח ומדיכוי מגדרי.⁸⁰

ב־13 במרץ 2013 שב חבר הכנסת אמנון כהן והניח על שולחן הכנסת הצעת חוק להפלת אישה באונס שכבר הניח בשתי הכנסות הקודמות.⁸¹ הצעתו מבקשת לקבוע כי בעבירת האונס יוגדר שגם "אישה הגורמת לאדם להחדיר איבר מאיברי הגוף או חפץ לאיבר מינה" אשמה בביצוע אונס.⁸² במשך כמה חודשים לא קודמה הצעת החוק. בעקבות הפאניקה סביב האישה מקריית גת שב חבר הכנסת אמנון כהן לקדם את הצעת החוק שלו להפלייל אישה "גורמת" לגבר לחדור לגופה, והיא הועלתה על סדר היום של ועדת השרים לענייני חקיקה.⁸³ חבר הכנסת כהן טען שיש להחיל את איסור האונס גם על נשים כדי לתקן את העיוות המשפטי הקיים המחמיר עם גברים לאין שיעור יותר משהוא מחמיר עם נשים, ואשר מסייע לנשים להפלייל גברים – בעודו מעניק להן חיסיון. האישה מקריית גת שימשה הוכחה לכך שגם נשים פוגעות בגברים בכלל ובקטינים בפרט.

כך, הפאניקה המגדרית סביב האישה מקריית גת הפכה למשפטית בהביאה את פרקליטות מחוז דרום לנסות להשתמש בסעיף חוק חריג ובעייתי כדי לעקוף הליכי חקיקה וליצור הלכה משפטית תקדימית המגלמת backlash ופוגעת בנשים בישראל. בה בעת הפאניקה עודדה חבר כנסת לקדם הליכי חקיקה של הצעת חוק הנותנת ביטוי מובהק לאותו backlash אנטי פמיניסטי.

פעמים רבות אירוע של פאניקה מוסרית דועך, מתנדף ונשכח באותה מהירות שבה פרץ והתפשט. כך קרה גם בפרשת לילית מקריית גת: היא נעזבה ונשכחה, ותשומת הלב הציבורית עברה בתפנית חדה לחטיפתם של שלושה נערים תלמידי ישיבות,⁸⁴ ובהמשך – למלחמת קיץ 2014 נגד עזה, "מבצע צוק איתן".

מקץ כשנה, ב־12 במרץ 2015, בישרו העיתונים כי בית המשפט המחוזי בבאר שבע אישר עסקת טיעון בין הפרקליטות לאישה מקריית גת.⁸⁵ במסגרת עסקת הטיעון הודתה הנאשמת בביצוע שבעה מעשים מגונים בקטינים והסכימה למאסר בפועל של שמונה-עשר חודשים. עוד

80 דעות אלה מובעות בטוקבקים רבים שלא ניתן להפנות אליהם, אך ראו למשל אמיר חצרוני "נשים לא אונסות?" הארץ דעות (28.2.2010) 1.1191137 www.haaretz.co.il/opinions/1.1191137; חצרוני ידוע בדעותיו הקיצוניות, אך דברים דומים נכתבו גם ב"גבר צריך להלחם ב-31 (!!!) ארגוני נשים" קפה דה מרקר (23.2.2010) 1 <http://cafe.themarker.com/topic/1475239/?p=1>; "זה פשע להיות גבר" YouPost (30.6.2011) 49-48-02-01-18-07-2011-3253 www.youpost.co.il/openions/debate/3253-2011-07-01-18-02-49

81 חוק העונשין (תיקון – עבירות מין שבוצעו על ידי אישה), התשע"ג–2013, פ/19/227.
82 כאמור למעלה, הקושי החמור ביותר בהצעת החוק הוא היעדר הגדרה של גרימה, דבר הפותח פתח לאישום ולהרשעה של כל אישה המעודדת גבר לחדור לגופה.

83 אריק בנדר "מי מתנגד לחוק המאפשר להאשים נשים באונס?" *maariv* (26.6.2014) www.maariv.co.il/news/new.aspx?pn6Vq=E&0r9VQ=FKDGD

84 "רצח שלושת הנערים" ויקיפדיה <https://bit.ly/2zPp9qt>

85 ראו למשל הדיווח בעיתון הארץ: שירלי סיידלר "אושר הסדר טיעון לתושבת קרית גת שהואשמה במעשים מגונים בקטינים: תרצה 18 חודשי מאסר" (12.3.2015) www.haaretz.co.il/news/law/1.2587811

התחייבה, לדרישת הפרקליטות, לעבור בכלא תהליך שיקומי כדי למנוע ממנה לשוב, לאחר שחרורה, להתנהגויות מיניות עם קטינים.

זוהי תוצאה משפטית, חברתית ונורמטיבית סבירה בנסיבותיו הכאובות של האירוע. המדינה דרשה מן האישה הבגירה, שהשתתפה באינטראקציות מיניות רבות עם קטינים, להכיר בפליליותם של מעשים כאלה ולתת עליהם את הדין. היא הודתה והורשעה בביצוע מעשים מגונים, כלומר בנגיעות מיניות בקטינים שלא היו כשירים, מפאת גילם, להביע הסכמה חופשית בעלת תוקף משפטי. בתוך כך הכירה המדינה בכך שהתנהגות האישה לא הייתה חופשית במלוא מובן המילה בשל מצבה הנפשי. הכרה זו התבטאה בעונש הקל יחסית למעשים שיוחסו לה ובעמידה על כך שהאישה תעבור טיפול נפשי משקם.

עם זאת הנערים בני 14 ומעלה שחדרו לגופה של האישה בחבורה, באיומים ובלא הסכמתה החופשית לא הועמדו לדין. נוסף על כך, על פי דיווחי העיתונים, האישום שיוחס לאישה, של מעשי סדום, לא נמחק אלא עוכב. על פי המדווח, הוסכם שהפעלת הפרקליטות את האישום תלויה במידת ההצלחה של תהליך השיקום: אם תצליח האישה להשתקם, האישום יימחק, אך אם תשוב להשתתף באינטראקציות מיניות עם קטינים – תואשם בביצוע מעשי סדום. גם העיסוק בהצעת החוק "אונס בידי אישה" פסק, והנושא ירד לפי שעה מסדר היום – עד שתפרוץ פרשייה חדשה שתציג פאניקה מגדרית נוספת.

במושגיו של מאמר זה הפאניקה המשפטית שהשתלשלה מן הפאניקה המגדרית הנקודתית של קיץ 2014 לא הביאה לשינויים קבועים במערכת המשפט הישראלית לא באמצעות פסיקה ולא באמצעות חקיקה, אולי משום שהעניין הציבורי במעשה קריית גת גווע בן לילה, ואת מקומו תפסו אירועים דרמטיים אחרים ("ביטחוניים"). עם זאת הפרקליטות לא ויתרה על האיום להשתמש בעתיד בסעיף 350 באופן רחב ובלתי סביר, וחסידי הצעת החוק "אונס בידי אישה" לא ויתרו עליה. הפאניקה המגדרית, ותוצאותיה המשפטיות, לא טופלו, לא עובדו, לא עוכלו ולא הניבו הבנה, מודעות או התעמקות בסוגיות שהתפרצו לשיח הציבורי. לכן ייתכן מאוד שפאניקה מגדרית נקודתית עתידית תעורר לחיים את ההתפתחויות המשפטיות שנגדעו באיבן.

ה. סוף דבר: לאן הופנתה הפאניקה המוסרית? חנין זועבי כלילית הפוגעת בילדים יהודים

העניין הציבורי הרב באישה מקריית גת נעלם מיד לאחר הגשת כתב האישום נגדה (ב־11 ביוני, 2014). מאותו יום ואילך פסק העיסוק התקשורתי בפרשה בבת אחת. ניתן להסביר זאת בכך שזו דרכו של השיח הציבורי במאה העשרים ואחת: סוגיות עולות ויורדות, מציפות ונשכחות בקצב מסחרר. ניתן להסביר זאת בכך שפאניקה מוסרית, מטבעה, שוככת בבת אחת כשהציבור מיצה את החרדה, את הזעם ואת הצורך לשחרר לחצים. ניתן לבחון גם את האפשרות שהפאניקה המגדרית בישראל של קיץ 2014 מצאה לה מוצא אחר והתגלגלה לעיסוק במושא אחר. אחרית דבר זו מציגה אפשרות זו.

כאמור, ב-11 ביוני הוגש כתב האישום נגד האישה מקריית גת. למחרת, בליל ה-12 ביוני, נודע דבר היעלמותם של גיל-עד שער (בן 16, תלמיד ישיבה בכפר עציון), נפתלי פרנקל (בן 16, תלמיד ישיבה בכפר עציון) ואייל יפרח (בן 19, תלמיד ישיבה בחברון). עד ה-30 ביוני, כאשר נמצאו גופותיהם, האפילה הדאגה לשלושת הנערים הנעדרים על כל נושא אחר בשיח הציבורי הישראלי. מכיוון שהשלושה נעלמו כאילו האדמה בלעה אותם, ולציבור לא היה דבר להיאחז בו, היה המתח רב מנשוא.

ב-16 ביוני אמרה חברת הכנסת חנין זועבי בראיון רדיו כי חוטפיהם של הצעירים אינם "טרוריסטים" אלא הונעו לבצע את החטיפה בשל הכיבוש.⁸⁶ התבטאותה עוררה נחשול מידי של תגובות חסרות תקדים בחומרתן עד אז. שר החוץ דאז אביגדור ליברמן כתב מייד בדף הפייסבוק שלו כי זועבי היא בעצמה טרוריסטית, שצריכה להיענש ממש כמו חוטפי הנערים, ושרת התרבות דאז לימור לבנת טענה כי זועבי אינה זכאית לכהן כחברת כנסת, וכי יש להעמידה לדין.⁸⁷ חברי כנסת נוספים מסייעות רבות החרו החזיקו אחריהם והתחרו ביניהם מי יגנה אותה בחריפות רבה יותר.⁸⁸ מהדורות החדשות של ערוצי הרדיו והטלוויזיה לא חדלו מהשמעת התגובות המתלהמות, "מקיר לקיר", לדברי זועבי, והרשתות החברתיות עלו על גדותיהן בביטויי שנאה, קללות ו"איחולים" אלימים כלפי זועבי. בתוך שעות הפכה חברת הכנסת (שהציבור הישראלי אהב לשנוא כבר קודם לכן) לכתובת לניקוז המתח, התסכול והזעם על היעלמותם של שלושת הצעירים.

אציין כי ביום 17 ביוני התפרסמה במעריב ידיעה על אישה מנהריה, שכמו האישה מקריית גת, גם היא נחשדה בקיום יחסי מין המוניים עם צעירים בני 13.⁸⁹ בנסיבות אחרות ייתכן שידיעה כזו הייתה מלבה את האש במדורה של מעשה קריית גת. אולם בשלב זה השיח הישראלי לא גילה כל עניין באישה המקיימת מגעים מיניים עם צעירים; הוא התרכז בזעם על זועבי ובשנאה לה.

במאמר דעה בעיתון "הארץ" שנשא את הכותרת "המכשפות חנין ואורטל" כתבה אמיליה כהן ביום 25 ביוני כי הסחרור סביב זועבי הוא ציד מכשפות קלאסי. כהן כתבה כי במקום להתייחס עניינית לטענותיה של זועבי על אודות השלכות הכיבוש, השיח הציבורי רווי בדמוניזציה והשפלה המכוונות אך ורק למגדרה ולמיניוּתה:

התגובות הרבות שהופיעו בפייסבוק עם פרסום הידיעה [על דבריה של זועבי] לא התעמתו עם הקביעה של זועבי – דבר שדי פשוט לעשות – אלא תקפו אותה בעיקר על רקע מיני: "חנין זועבי, את צריכה כושי שמה שדומיננטי אצלו

86 ריאיון רדיופוני של שרון גל עם חנין זועבי (16.6.2014).

87 אחיקם משה דוד "ליברמן על זועבי: 'דינה צריך להיות כשל החוטפים'" וואלה חדשות (17.6.2014) <http://news.walla.co.il/?w=9/2756163>.

88 יוסי ניסן "המשטרה: קיבלנו תלונות נגד חנין זועבי; מאבטחים הוצמדו" גלובס (18.6.2014) www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000947237.

89 יאיר שטראוס "נהריה: אישה חשודה שקיימה יחסים עם בני 13" nrg (17.6.2014) www.nrg.co.il/online/1/ART2/586/291.html.

זה האות הראשונה בשם המשפחה שלך שיסתום לך את הפה"; "הגיע הזמן לקחת את השרמוטה הזאת ולהכניס אותה לבית זונות"; "היא מחכה ל-72 בתולים סודנים שיעשו לה טובה"; "רווקה זקנה ומתוסכלת"; "שזועבי תמצוץ לי את זובי" – אלו הן חלק מההתבטאויות ששטפו את הרשת. גבר, גם אם היה ערבי, מעולם לא היה זוכה לתגובות כאלה.⁹⁰

אכן, כותבים וגולשים כינו אותה "זונה"⁹¹ ואיחלו לה גירוש, מוות, שרפה וכל סוג של עינויים, לרבות אונס קבוצתי אלים וחדירה לכל פתח בגופה. עוצמת ההתלהמות נגד חברת הכנסת זועבי עלתה ללא השוואה על כל מתקפה קודמת נגד כל אישה אחרת. ההשפלות המיניות שהוטחו בה היו ללא ספק הטרדות מיניות אסורות על פי חוק, אך נקודה זו לא עלתה בשיח הציבורי כלל, והמשטרה לא פתחה בחקירה.

מעניין כי אף שישראלים רבים ביזו והשפילו את זועבי על רקע מינה, דמותה הנשית עוצבה בשיח הציבורי כאנטי-זונה לסטראוטיפ הזונה המופקרת תאבת המין. בהמשך להבנייתה בעבר תוארה זועבי גם הפעם כרווקה קרה, שונאת גברים וילדים; בלשון הרחוב הסטראוטיפית – "לסבית".⁹² היא אומנם הוקעה כפרובוקטיבית ובוגדנית, אך לא כמינית (הטרסקסואלית). בשונה מלילית המינית מקריית גת, זועבי הובנתה כלילית א-מינית: חזקה, גברית, שונאת אדם ומסוכנת לילדים. זועבי ה"טרוריסטית" הובנתה כאישה קטלנית אף שאיננה נוטפת מיניות. היא לא זוהתה עם דמותה של "זונת רחוב" צעירה ומפתה אלא עם זו של מכשפה זקנה, מכוערת ודוחה (חשבו שוב על המכשפה מסיפור הנזל וגרטל). בין כך ובין כך, הציבור התלכד בהכרה הלוהטת שיש הכרח להשמידה; אם אפשר – בשרפה על המוקד.⁹³

עד יום 11 ביוני הייתה האישה מקריית גת ה"זונה", ה"מכשפה" וה"שדה", שמיניותה משולחת הרסן איימה על ילדי דרום ישראל ועל החוסן החברתי. השיח הציבורי התלכד בשנאה צדקנית כלפיה. חמישה ימים מאוחר יותר התלכד השיח הציבורי בשנאה צדקנית עוד יותר

90 אמיליה כהן "המכשפות חנין ואורטל" הארץ דעות (25.6.2014) www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.2359297

91 בחיפוש תמים של "חנין זועבי" ברשת העלית בחכתי בעיקר את הצירוף "חנין זועבי זונה". ראו למשל: רחלי רוטנר "להיט ברשת: 'זועבי, הלוואי תיפלי לי לידים ואני אביא לך כיסא בראש' וואלה (3.7.2014) <http://tech.walla.co.il/?w=4026/2761167>. לעשרות אלפי לייקים בפייסבוק זכה "חנין זועבי זונה: מה קורה כשחנין זועבי לא מקבלת זין" (18.7.2014) <http://memecrunch.com/meme/49MLO/khyn-zv-by-zvnh>. לעשרות אלפי לייקים זכו גם אתרים שקראו לגירושה של זועבי מן הארץ, [facebook.com/girush1](https://www.facebook.com/girush1), או התכנו "כולנו נגד חנין זועבי" <https://www.facebook.com/pages/%D7%9B%D7%95%D7%9C%D7%A0%D7%95-%D7%A0%D7%92%D7%93-%D7%97%D7%A0%D7%99%D7%9F-%D7%96%D7%95%D7%A2%D7%91%D7%99/1444286955821678?fref=photo>.

92 שמועות – או השמצות – על נטיותיה המיניות של זועבי הופרחו בתקשורת כבר בעבר, והן חלק ממסע השחרת דמותה בכלים מיניים (זאת בלי שאתיחס בשום צורה לנטיותיה המיניות שאינן ידועות לי).

93 אחרי שרפתו של הנער מחמוד אבו חריר, ביולי 2014, האיחולים והאיומים "שתשרף", "נשרוף גם אותה", קיבלו משמעות ממשית מאוד.

כלפי "זונה", "מכשפה" ו"שדה" חדשה – חברת הכנסת זועבי. דומה כי העוצמה הליבידואלית שהופנתה תחילה כלפי לילית המינית, זוללת הנערים, מפיצת מחלות המין, עוצמה שהודחקה עם חטיפת שלושת הנערים, התפרצה שוב סביב לילית ה"אחרת", האויבת הזרה שבקרבו, "הסרטן בגוף האומה", המבקשת את נפשותיהם וחייהם של נערים יהודים (אף שאינה חושקת בהם) כדי להקיז את דם הקבוצה. לילית מקריית גת של השיח הציבורי חטפה נערים כדי לנקום, לבצע בהם את זממה המיני, לטמאם ולהדביקם; לילית הערבייה של השיח הציבורי חטפה נערים יהודים כדי להורגם מתוך שנאה בוגדנית ותאוות דם.

במקום אחר הצעתי שיש שיצירת אומנות מחלקת את דמותה האימתנית של לילית לשתיים: האחת היא האישה הפתיינית, התאוותנית, זוללת הגברים והורסת המשפחות המהוגנות, והשנייה היא הלסבית החכמה, החזקה, ה"גברית" בעוצמותיה, המסכנת את ההגמוניה הגברית ואת הסדר הפטריארכלי.⁹⁴ חלוקה זו היא בבחינת "הפרד ומשול": היא פורמת את דמותה אדירת הכוח של לילית לשתי דמויות נשיות, שכל אחת מהן, בנפרד מן השנייה, קלה יותר ל"עיכול". הפתיינית משולחת הרסן אומנם מסוכנת ומפחידה, אך היא חד-ממדית ו"חולנית"; הלסבית החזקה והחכמה אומנם מסוכנת ומפחידה, אך היא גם נלעגת ופתטית.

אחרית דבר זו אינה מתיימרת להוכיח קשר סיבתי בין פרשת קריית גת ובין גל השנאה כלפי זועבי; היא ממסגרת יחדיו שני אירועים שקיבלו בולטות גבוהה מאוד בשיח הציבורי בישראל בסמיכות כרונולוגית מובהקת זה לזה, ומציעה שאם בוחנים אותם יחדיו אפשר לזהות דפוס נרטיבי עמוק המחבר ביניהם. גישה פרשנית זו מאתגרת את התיחום המקובל בין אירועים שונים ומציעה חיתוכים לא שגרתיים. בקטלוג מקובל, פרשת האישה מקריית גת שייך לשיח משפטי-חברתי, ואילו השיח על חברת הכנסת חנין זועבי – לשיח פוליטי, או ביטחוני. חלק מן המהלך הפרשני הפמיניסטי הביקורתי הוא מסגור מחדש והצגת שני האירועים הללו יחדיו. קישור שובר גבולות כזה מאפשר בחינה מגדרית וחיפיה של קווי דמיון נרטיביים שעליהם מצביע המאמר.

כך, סמיכות העניינים והדימויים בין מעשה לילית בקריית גת ומעשה לילית של חנין זועבי מאפשרת קריאה של שני האירועים כפאניקה מגדרית מתגלגלת, אשר חוצה את השדה המאיימת לילית לאישה מינית טורפת, המערערת את היסודות הפטריארכליים, ולילית "האויבת שבתוכנו", המבקשת את דם ילדינו ומסכנת אותנו ביטחוני וקיומית. קריאה זו מזמינה קישור בין חרדות מגדריות (מהתנהגויות מיניות לא נשלטות של קטינים, מפוגענות מינית של אנשי ציבור, מ"תפירת תיקים" בידי נשים המתחזות לקורבנות) ובין חרדות ביטחוניות קיומיות (מחטיפת צעירים ורציחתם, מבגידיה של אזרחי ישראל הפלסטינים, מחדירה לתוך ישראל באמצעות מנהרות מעזה, מטרור ומלחמה).

94 בסרט הגרמני הקלאסי "תיבת פנדורה", האישה שמוצגת כפתיינית משולחת רסן, שגברים אינם יכולים לעמוד בקסמיה, לולו, היא צעירה שהזנתה בילדותה, אחרי מלחמת העולם הראשונה, ולמדה לשרוד ברחובות. חברתה הנאמנה, התומכת בה ומסייעת לה בכל דרך, היא רוזנת לסבית חכמה ועוצמתית. ראו אורית קמיר נראות אשמות: נשים במשפט הקולנוע פרק 2: "תיבת פנדורה: גירוש פנדורה-לילית מרפובליקת ויימאר", בעמ' 104 (2010).

סיכום

בראשיתו של קיץ 2014 פרצה בישראל פאניקה מגדרית סביב לילית שטופת זימה בדרום הארץ, שהובנתה בשיח הציבורי כטורפת נערים צעירים ומשחיתה את סביבתה. הפאניקה ביטאה חרדה מדמות נשית היפר-מינית, אשר אורבת לצעירים ישראלים, מפתה אותם, מדיחה ו"מזהמת" אותם ומדביקה אותם במחלה ממארת בעלת פוטנציאל של מגפה (איידס). תגובה משפטית ממסדית לא סבירה איימה לקבע את הפאניקה הן בפסיקה והן בחקיקה. הצעתי שהחרדה מפני לילית מקריית גת ניזונה, ככל הנראה, מן המודעות הגוברת למעשי אונס קבוצתיים של צעירות ומחשיפת תלונות על פוגענותם המינית של אישי ציבור בכירים. שני סוגי המעשים הללו מעוררים בלבול, מבוכה, תסכול וחרדה מגדריים מפני המציאות החברתית, מפני שינויים מבניים ותפיסתיים (כמו התעצמותן של נשים והתקבלותן של תפיסות פמיניסטיות) ומפני הלא נודע. ייתכן עוד שאל החרדה המגדרית מצטרפות חרדות נוספות, כמו מפני בגידת הפלסטינים הישראלים (בדמות חנין זועבי) והחלשת ישראל אל מול כוחות המוות של האסלאם הפונדמנטליסטי. בתוך כל זה מעשה לילית, כשהוא "נחשף" בקריית גת או בקרב חברי הכנסת המייצגים את המיעוט הלאומי הגדול במדינה, הוא אמצעי – אף אם מוגבל וקצר מועד – להתלכדות ציבורית רחבה סביב מבנים ותפיסות פטריארכליים לאומיים מוכרים, המקנים מעט ודאות, ביטחון ונחמה במים סוערים מכל הכיוונים. דימוי לילית, האישה הקטלנית, מאפשר להתלכד, לפרוק חרדות ומתחים ולשרוד בלי לעבד את הכאבים המאיימים ובלי לטפל בהם.